

Budujeme partnerstvá

**Z možností popularizácie literatúry:
zhudobnené básne, dramatická pedagogía, slam poetry**

BUDUJEME PARTNERSTVÁ

BUDUJEME PARTNERSTVÁ

Z možností popularizácie literatúry:
zhudobnené básne, dramatická pedagogia, slam poetry

MESTSKÁ KNIŽNICA ZSIGMONDA ZALABAIHO
DR. KOVÁCS PÁL KÖNYVTÁR ÉS KÖZÖSSÉGI TÉR
ŠAMORÍN – GYÓR – 2021

Zodpovedný vydavateľ:
DR. SÁNDOR DOMONKOS HORVÁTH

Redigovali:
BEA F. SIPOS
DR. HABIL. BALÁZS FÚZFA
GABRIELLA SÜTH

Metodickí spolupracovníci:
GÁBOR CSANDA
DR. HABIL. BALÁZS FÚZFA
ILONA PIRK
GABRIELLA SÜTH

Preklad:
GÁBOR CSANDA

© *Autori a redaktori, 2021*

ÚVOD

Kedysi dávno, v predošlom systéme sme sa na hodinách metodiky vyučovania maďarskej literatúry učili, že ak spozorujeme únavu v radoch žiakov-študentov, nech učiteľ kludne urobí stojku alebo nech sa postaví na hlavu, prípadne preskočí lavicu, pretože tým upriami na seba pozornosť. Taktiež sme sa učili, aby sme na hodine neukazovali zarámovaný portrét básnika Mihálya Csokonai Vitéza, pretože jeho nepodarený výzor môže odradiť mládež od spoznania jeho tvorby.

Nuž, odvtedy sa svet obrátil a čítame-počujeme, že nabral na rýchlosti, avšak hlavne sa zmenil, zásadne. Práve z tu predkladanej metodickéj príručky sa dozvedáme zásluhou osobne zažitého školského úspechu, že aj Csokonaiho menej známe dielo Dorotty sa dá prezentovať zážitkovo a interaktívne. A tak, ako pred pár storočiami počas renesancie, keď sa ešte básne recitovali s hudobným sprievodom, pesničkári-textári sú opäť vítanými na hodinách literatúry. O dramatizovaní umeleckých diel ani nehovoriac. Prajeme užitočné, inšpirujúce čítanie.

Gábor Csanda

ÚVOD

Túto publikáciu sme pripravili v rámci projektu s názvom *Inovatívne riešenia podpory knižníc ako kreatívnych priestorov pre vzdelávanie* (SKHU/WETA/1901/4.1/301) gyórskej Knižnice Dr. Kovácsa Pála a Komunitného priestoru na jednej strane a šamorínskej Mestskej knižnice Zsigmonda Zalabaiho na strane druhej v rámci Programu spolupráce Interreg V-A Slovenská republika-Maďarsko s tým cieľom, aby sme oboznámili maďarskú a slovenskú odbornú obec s metodikou vypracovanou v rámci projektu a poznatkami z neho plynúcich, umožniac tým, aby tieto výsledky mohli aplikovať v procese popularizácie čítania a literatúry.

Pevne veríme, že v našich – v rámci tohto programu – znovuzrodených priestoroch, ktoré sa stali spôsobilými na prijímania pospolitostí, naberie – na workshopoch a festivaloch vyskúšaná – odborná práca väčšie obrátky na vzbudenie a udržanie ich záujmu, taktiež zásluhou tejto metodickéj príručky, ktorej odborné a umelecké riešenia predkladáme v tlačenej a elektronickej forme.

Dr. Sándor Domonkos Horváth

Gábor Csanda

GÁBOR CSANDA

WORKSHOP NA PODPORU LITERATÚRY A KNÍH

(Šamorín, 27. augusta 2021)

Literatúra s drámou, básňou a hudbou

Pozorné publikum v sále pod holým nebom

Tí, ktorí sa zúčastnili workshopu Knižnice Zsigmonda Zalabaiho v posledný augustový piatok na otvorenom priestranstve Pomlé, mali nezvyčajný kultúrny zážitok. Projekt podporovaný EÚ realizovala knižnica v spolupráci s Knižnicou a komunitným priestorom Dr. Pála Kovácsa v Gyóri: predchádzajúci workshop bol v Gyóri, takže sa teraz uskutočnila v Šamoríne.

Šamorínske kolo bolo v duchu propagácie literatúry a diel, a na rozdiel od gyórskeho, kde boli prednášky pripravené pre príslušných odborníkov, tieto v Pomlé boli určené pre početnú skupinu tínedžerov a uskutočnili sa s ich nadšeným a aktívnym prínosom. (Osobitné poďakovanie patrí učiteľom Základnej školy Korvína Mátyása a Strednej školy Imreho Madácha za nábor takého vnímavého publika do programu.) V mene knižnice v Zsigmonda Zalabaiho bola organizácia v kompetencii troch zamestnancov knižnice: Eriky Lukács, Eleonóry Németh a Ilony Pirk, ktorým metodicky pomohol Gábor Csanda z Výskumného ústavu menších Fórum v Šamoríne, taktiež Melinda Roncz a Beáta Sebő Bugár z Bibliotéky Hungarica. (Osobitné poďakovanie patrí Kriszte Szarka za riadenie projektu a organizáciu podujatia.)

Samotný program pozostával z troch častí: ako prvá vystúpila učiteľka drámy, druhý výstup mal slammer a nakoniec kapela bavila študentov. **Krisztina Sziklai**, učiteľka drámy, zdôraznila predovšetkým dôležitosť súdržnosti a spolupatričnosti, zodpovednosti, čestnosti, priamosti, odsúdenia zrady a vzájomnej dôvery v seba navzájom. Ako príklad pre mladú generáciu citovala z románu *Chlapci z Paulovej ulice*, pretože v

tejto práci je najdôležitejší tímový duch a zodpovednosť. Je oveľa jednoduchšie stotožniť sa s priestorom románu, grundom a protagonistom Nemeckom, ak si pozrieme javiskovú alebo hudobnú verziu diela.

Chlapčenský tím rozdeleného publika, jurtovcí

Potom rozdelila účastníkov na dve časti: jurtovcov a kovbojov (presnejšie kovbojky, pretože tento druhý tábor bol tvorený dievčatami), a potom vyvolala napätie a kontrast medzi nimi a očakávala, aké možné riešenia nájdú deti. Tol'ko účastníkov, tol'ko nápadov (jeden z jurtovcov by sa obrátil na políciu, napríklad v prípade stanového tábora zničeného dievčatami). Očakávala, že školáci nájdú potrebné riešenia a oni po počiatocnej váhavosti predstavili svoje myšlienky: ako ochrániť tábor, aké protopatrenia podniknúť proti „nepriateľovi“ a nakoniec ako dosiahnuť dohodu a zmieriť sa s nimi.

Krisztina Sziklai citovala báseň Attilu Józsefa *Uspávanka* ako príklad dôležitosti intonácie, objemu a dôrazu: žáner básne, aspoň podľa jej pôvodnej úlohy, je zahrnutý v názve, ale ak ju čítame dôrazne, ako rapsódiu, vyvoláva veľmi odlišný dojem. Doslova to oživí záujem publika. V tejto súvislosti tiež poskytla zaujímavú štatistiku, podľa ktorej význam slov predstavuje asi 7% celkového účinku, akustickú časť tvorí asi 35% a zvyšok (38%) je reč tela, mimikry, pohyb. Inými slovami, práve to posledne menované si zachováva väčšinu toho, čo bolo povedané na vyučovacej hodine.

Cowgirls tím

Potom vystúpil **Róbert Laboda** ktorý sa snažil spojiť podstatu slamovej poézie, zatiaľ čo, samozrejme, predviedol niekoľko svojich vlastných diel: slam poéziu aj „vážne“ básne. Podľa neho je slamová poézia vstupom do literatúry, akosi chodbou literatúry. Povedal, že už nie je módne nečítať alebo nepísať, v skutočnosti je hľadanie a hľadanie vlastného hlasu dnes v rozkvetu. Vyzval všetkých, aby čítali, písali a zúčastňovali sa

literárnych podujatí. Jeho vystúpenie bolo plné spontánnych myšlienok, bolo zjavné, že sám vyučuje dramatickú pedagogiku ale aj to, že za svojim vystupujúcim sa skrýval herec: publikum bolo kupcom všetkých jeho upustinutých poznámok, paródií, groteskných scén.

Attila Zsapka a jeho príležitostný tím vystupovali ako posledný programový bod dňa, ako sa patrí: s gitarami, bicími a saxofónmi, a samozrejme aj tu s aktívnou účasťou publika. Attila Zsapka, Ákos Benkó a Dávid Sipos predviedli básne, väčšinou detské básne maďarských básnikov zo Slovenska: hlasno a v dobrej nálade.

Knižnice Zsigmonda Zalabaiho sa vynikajúco predstavila: svojim farebným a príjemným programom a dobrou organizáciou, z ktorej nechýbal obed účastníkov.

*Kristina Sziklai
a dvaja
„nepriateľski“ vojaci*

*Je to lesný
koncert.
Báseň Tibora
Šimkóa zložil
Attila Zsapka
a jeho tím*

Laboda Róbert počas čítania

SPÝTALI SME SA -

- ATTILU ZSAPKU

*Považujete za dôležité vzdelávať mladých ľudí, aby čítali,
a ak áno, prečo?*

Čítanie považujem za najefektívnejší spôsob získavania gramotnosti a vedomostí. Ako hudobník viem, že pre majstrovské vystúpenie nástroja alebo hlasu znamená samotný talent málo, rovnako dôležitá je pravidelná prax. To isté platí aj v oblasti gramotnosti a vedomostí. Pravidelné čítanie je „bežná prax“, ktorá k nim vedie.

Ako im s tým môžete pomôcť vlastnými nástrojmi?

Pokiaľ ide o mňa, snažím sa upozorniť na poéziu, o ktorej mám pocit, že v týchto dňoch dostáva od čitateľov veľmi málo pozornosti. Podľa mojich skúseností je zvuk poetických myšlienok v hudbe inšpiráciou v tomto smere.

Aké sú vaše skúsenosti v tejto oblasti a aký má vzt'ah generácia školákov k literatúre vo všeobecnosti?

Hudobno-literárne programy, ktoré sa konajú v maďarských školách na Slovensku, tvoria významnú časť mojich vystúpení. Spievam čiastočne svoju vlastnú hudbu a čiastočne básne v podaní velikánov žánru, malých aj veľkých. Na konci predstavenia za mnou prichádza veľa mladých, aby mi poďakovali za zážitok a zaujímajú sa o piesne. Kategória „Spievané básne“ národnej súťaže Mihálya Tompu v Rimavskej Sobote je každoročne bohatšia a farebnejšia, čo tiež dokazuje, že deti majú záujem o tento žáner.

Prečo je dôležité ich osloviť inými ako tradičnými prostriedkami?

Vďaka „superpočítačom“ vo vreckách je príliš veľa ľahko dostupných, povrchných informácií prenášaných modernými IT a inými zariadeniami, ktoré nás príliš zaneprázdňujú. Pomocou týchto nástrojov sa však môžeme ponoriť hlbšie a priviesť nás späť do tradičných knižníc.

SPÝTALI SME SA -

- ROBERTA LABODU

Považujete za dôležité vzdelávať mladých ľudí, aby čítali, a ak áno, prečo?

Áno, myslím, že je to dôležité, pretože je zriedkavé, aby mladý človek v poslednej dobe čítal. Je to generačný problém, vytvorený hlavne „diablom“ technológie. Predstavivosť, výraz je stratený kvôli nedostatku čítania.

Ako im s tým môžete pomôcť vlastnými nástrojmi?

Ako učiteľ, len s dobrými slovami a stimulujúcimi, motivujúcimi rozhovormi.

Aké sú vaše skúsenosti v tejto oblasti a aký má vzt'ah generácia školákov k literatúre vo všeobecnosti?

Väčšinou je individuálne závislá. Niektorí považujú literatúru za vzdialenú hviezdu, iní ako povinnosť a iní za výzvy. V skutočnosti z toho niektorí ľudia nič nemajú. Bolo to tak aj v mojich časoch.

Prečo je dôležité ich osloviť inými ako tradičnými prostriedkami?

Žijeme v dosť futuristickom svete, takže prah stimulov pre mladých ľudí je vyšší. Ich pozornosť sa často musí upriamiť na chladné a inovatívne veci. Všetko, čo ich drží mimo reality, je pre nich nejakým záujmom.

Róbert Laboda

ROBI LABODA O SLAMOVEJ POÉZII

Čo je slamová poézia?

Slam Poetry sa objavila v polovici 80. rokov ako konkurenčná forma hovoreného slova, samostatným vystupujúcim žánrom z iniciatívy Marca Kellyho Smitha („Slampapi“). Je to moderný štýl poézie, ktorý funguje len verbálne a väčšinou naživo.

Nie je to čítanie poézie, pretože pri prvom vypočutí textu je pochopiteľný a je väčšinou prednesené spontánne, oživený divadelnými prvkami. Nie je to divadelné predstavenie, pretože neexistuje žiadny trailerový scenár, ktokoľvek môže ísť na pódium. Nie je to rap, pretože pod ním nie je žiadna hudba a nie je potrebný pevne stanovený pulz.

Je to však trochu rap, pretože je to v jazyku ulice, o aktuálnych témach, od bežných ľudí pre bežných ľudí. Je to však trochu divadlo, pretože každá báseň je vopred naplánovaná, praktizovaná a umelci môžu okrem slov používať celé svoje telá. Je to však trochu báseň, pretože má väčšinou rýmy, prirovnania, metafory a iné prvky poézie.

Je to neformálny štýl, v ktorom jediným pravidlom je, že slammer má tri minúty na to, aby recitoval, argumentoval, presvedčil, rozsmial, pobavil, nútil premýšľať a uspieť! (slampoetry.hu)

Slamová poézia

Slam poetry vznikla v USA v 80. rokoch. Žáner vynašiel Marc Smith z Chicaga, ktorý začal prednášať svoje vlastné skladby v tomto štýle na večeroch čítania poézie. Čoraz viac slammerov sa pripojilo k večerom Smitha, prezývaného Slam Papi, a čoskoro medzi sebou súťažili. Podľa umelca nám tento otvorený, neformálny, interaktívny štýl poézie, otvorený pre všetkých, dáva príležitosť vyjadriť-vyspovedať si navzájom naše hodnoty, naše srdcia, naše skúsenosti, to, čím sme.

Je to voľný, mladistvý, textový žáner, ktorý sa hrá naživo a verejne. Hovorí ľuď ulice v jazyku ulice, nevyhýba sa vulgárnosti a väčšinou vyjadruje sociálnu kritiku, často v humornej forme, ale niekedy sa zaoberá veľmi vážnymi témami. Básne sa čítajú naživo publiku, zvyčajne majú rytmus, často rýmujú a dôraz je dôležitým prvkom predstavenia. Je to žáner naraz divadelný a

veršový, ale samotné texty sú možno najviac porovnateľné s (rapovými) textami. Takže je ťažké zaradiť tento jav do kategórií, ale je to určite mladistvý, dynamický trend. Je rozšírená po celom svete a slam poetry súťaže sa konajú v krajinách nielen Európy, ale aj na Ďalekom východe. V týchto súťažiach musia byť básne prednesené za 3 minúty, po ktorých sa po predstaveniach navzájom vyhodnotia. (sulinet.hu/hu)

Rozhovory online

„...Je to moderný štýl poézie, ktorý je účinný len verbálne a väčšinou živý. ... Neformálny štýl, v ktorom jediným pravidlom je, že slammer má tri minúty na to, aby recitoval, argumentoval, presvedčil, rozosmial, bavil, nútil premýšľať a uspieť!

...Keď som sa dostal do žánru slamovej poézie, nevedel som presne, do čoho sa púšťam, a možno preto to bolo krásne, preto je to krásne. Mnoho ľudí sa snaží určiť, kde je ten tenký most medzi týmito dvoma žánrami, ktorý je ešte stále funkčný, aký je ten kompromisný stav, ktorý ešte drží obe strany vedľa seba.

Slamová poézia je duchovným pettingom básne... Žáner považujem za veľmi dobrý spôsob priateľstva. Podotýkam, že napríklad básnik Árpád Tózsér uviedol, že sa mu veľmi nepáči žáner slamovej poézie, pretože je to veľmi veľké vzplanutie, z ktorého môže vzísť dobré víno, ale môže vzniknúť aj riedka pijatika. Podľa Pála Závadu ide o metropolitnú poéziu. V súčasnosti je v Maďarsku okolo neho viac dumpingu, ako by malo byť. Ako praktizujúci učiteľ vidím, že každý, kto sa zúčastní slam poetry eventu, vezme knihu do svojich rúk, čím môže začať veľmi pekný proces.

Faktom je, že kto potom nechytí knihu do ruky, nevádi, pretože to ani predtým nerobil. Je pekné mať prechod medzi týmito dvoma žánrami!... Slam poéziu nazývam tri minúty slobody... Je veľmi ťažké napísať večné veci na danú tému. Existuje poézia večne platná pre mladých ľudí? Necítim v tom pot práce... pretože so slamovým textom je veľa práce, s ktorou a kde môže pôsobiť interaktívny herec, ktorý vie vyjadriť aj sebaironiu. Toho času mi chýbajú tieto nástroje, ich existencia.“ (korkep.sk)

*

Robi už tri roky učí kreatívne písanie pre študentov základných a stredných škôl, kde sa snažia uvoľniť písanie a trochu otvoriť literatúru. Aktuálnou témou je sloboda. Pre koho čo tento pojem znamená? Čo mu na ňom napadlo? Ako žije svoju vlastnú slobodu? O tom študenti písali.

Bolo to veľmi zaujímavé, keď som povedal, že môžete prejsť na konkrétnu tému písania, v tom všetci vzali pero a to pero začalo písať. Je veľmi dôležité, aby deti pochopili, že literatúra nie je vzdialená, prísna vec, ale môže byť veľmi priama a veľmi príjemná, ak je správne sprostredkovaná. (muzsa.sk)

Trápi vás, že texty slamovej poézie sú len pre dnešok?

Nikdy som to nepreháňal, aj keď moje slamové texty sa už vyučujú na troch gymnáziách v Budapešti. Viem presne, kam patria. Tri minúty slobody na pódiu. Tu je šesťdesiat percent múzických umení, ktoré ak nie sú dosť dobré, na konci nie je žiadny účinok, žiadne pôsobenie textu -- a len zvyšných štyridsať poézie. A v písanej podobe zapôsobí len zlomok, asi jeden text zo sto pokusov, akým je napríklad moja báseň Správa (Üzenet). (vasarnap.com)

KRIZNICA
ZSIGMONDA ZALABAIHO

Krisztina Sziklai

ČÍTANIE JE V POHODE!

Alebo dramatické pedagogické metódy na hodine literatúry

Podľa Jánosa Móku je „dramaturgia umením pedagogiky“. Ale ako sa dramatická pedagogika líši od „každodennej“ pedagogiky v tradičnom zmysle? Svojimi postupmi a riešeniami sa učebné osnovy môžu stať zážitkovými, životaschopnými a „hmatateľnými“. Deti sa môžu stať súčasťou prijímania vedomostí, sú nielen pasívnymi účastníkmi lekcií, ale aj ich tvorcami a autormi, pretože ich existujúce vedomosti, skúsenosti, poznatky a prežitie zážitky to zaručujú. Odvážte sa využiť túto príležitosť, nechajte deti formovať a napredovať priebeh hodiny. Hoci tento typ riadenia vyučovacích hodín si od nás vyžaduje oveľa väčšiu prípravu, pretože máme širokú škálu riešení, ktoré musíme zvážiť. V skutočnosti, na takto vedených hodinách je dieťa tiež priamo zapojené do spôsobu, akým bude

poznanie získané. Ako? Nechajte deti hovoriť a rozvíjať sa, aj keď sa nazdávame, že odovzdávať vedomosti je našou úlohou.

Najdôležitejšia hodnota dramatickej pedagogiky spočíva v atmosfére a nálade činností. Ak dieťa cíti bezpodmienečné prijatie a podporu, potom sme už získali jeho dôveru. Dôvera je základnou podmienkou tejto metódy. Môžu sa pomýliť, nenasleduje žiadne odsúdenie. Deti kladú otázky uvoľneným a odvážnejším spôsobom. Je možné povedať nesprávnu vec, pretože v priebehu uvažovania každý zistí správne riešenie sám.

Učiteľ zámerné vyvoláva problémy, vytvára konfliktné situácie, vytvára „umelé“ podmienky, ktoré uľahčujú ľahšie pochopenie. Často ponímame detskú myseľ za jednoduchú, chýbajú nám promptné odpovede. Preto je dôležité nenechať bez povšimnutia ich fantáziu a kreativitu, za ktorú si v materskej škole vyslúžili toľko chvály. Rozvoj kreativity a fantázie si vyžaduje komplexnú činnosť. V rámci toho musíme rozvíjať nielen verbálne, ale aj neverbálne zručnosti. Našimi hlavnými nástrojmi na to sú reč tela, gestikulácia, napodobňovanie. Deti majú vedomosti, našou úlohou je ich vylákať.

Existuje mnoho odborov dramatickej pedagogiky, možno najznámejšou je divadelná alebo o divadelnom vzdelávaní. Len málo ľudí vie, že dramatická pedagogika je súborom dramatických hier, je veľmi rôznorodá a ľahko sa začleňuje do učiva. Od jednoduchej hry na budovanie zručností až po výučbu drámy. Pri výučbe predmetu prírodných a environmentálnych poznatkov môžeme rôznym témam priradiť rôzne formy dramatických aktivít. Samozrejme, podľa účelu vyučovacieho a vzdelávacieho procesu.

Je zrejmé, že z mnohých predmetov sú hodiny literatúry najzrejmšie, kde sa nám ponúka najjednoduchší spôsob, ako začleniť dramatické pedagogické metódy, stačí len prelomiť obvyklú prezentačnú formu výučby. Tu sú dané texty, básne, povinné čítania. Na základe mojich skúseností a spomienok na moje vlastné študentské roky verím, že ak urobíme niečo povinné pre študentov, zdráhajú sa to urobiť. To zahŕňa povinné čítanie. Učiteľ, rodič a študent sa namáhajú čitateľským denníkom a nakoniec sa všetci unavia. V tomto všetkom sa stráca práve dielo, ktoré čítate, aj keď by bolo dobré, keby sa s ním študent mohol zoznámiť. Ale ako prinútiť študenta čítať sám od

seba? Ako môžeme pretaviť jednoduchú knihu na vzrušujúcu, keď dieťa od útleho veku dostalo vizuálne hotový produkt, a v skutočnosti nepotrebuje svoju vlastnú predstavivosť? V žiadnom prípade by sme nemali začať tým, že povieme: „Básnik si myslel, že...“ Tým zabijeme celú vec. Pre mňa je veľmi príjemnou a vysoko aktívnou metódou spracovania básní zmena významu básní vyjadrených písanými slovami tým, že to hovorím z duševného stavu. Nahnevane recitovať lúboštnú báseň, prečítať báseň, ktorá opisuje krajinu, ako keby bola osoba podnapitá, alebo vyskúšať báseň Uspávanka (Altató) od Attilu Józsefa, ako keby to recitoval rodič, ktorý naozaj chce, aby jeho dieťa zaspalo, ale dieťa naozaj nechce zaspáť a my sme stále viac a viac nervóznejší. Zvyčajne prináša veľký smiech, ale čo je najdôležitejšie, báseň sa ukotví v dieťati. O koľko vzrušujúcejšia je úloha pre študentov dať dohromady v skupinách a hrať scénu z tohto čítania, a o koľko viac vzrušujúce je pre učiteľa vidieť, než čítať 22 denníkov na čítanie. Každý má istotu, že sa bude baviť a pracovať. Pri takýchto príležitostiach sú deti oveľa viac zainteresované v učebných osnovách a učiteľ sa tiež veľa učí o danom študentovi. Tieto metódy budú mať za následok rastúcu zvedavosť a je tiež možné, že doma zabavíte príbuzných

takýmito „revidovanými“ básňami a scénami. Už sme prinútili študenta čítať samého a pozerat' sa na literatúru a čítanie spôsobom, ktorý by mohol byť v pohode. V skutočnosti je to úplne zábava. Čítaním podporujeme predstavivosť, porozumenie a rozširovanie slovnej zásoby, takže si myslím, že v tomto veku je veľmi dôležité, aby viac študentov zažilo kúzlo čítania. Pred 20-imi alebo 30-imi rokmi bolo čítanie samo o sebe mágiou. Dostali sme sa do ďalekých krajín a imaginárnych svetov. V roku 2021 môžeme sedieť v kine, kde dinosaurus skočí z kina v 3D, zatiaľ čo vietor, veterný stroj a postrekovač nám všetko sype do tváre. S takýmito technikami 21. storočia je ťažké súťažiť, ale preto je potrebné čoraz viac používať netradičné nástroje na viacerých miestach, aby sa tradičné veci, akou je čítanie, stali vzrušujúcejšími. Urobme zo študenta protagonistu, aby mohol byť protagonistom svojho vlastného života.

Použitá literatúra:

Ferencné Ádám – Boldis Anna Kornélia: Spôsoby, ako spoznať okolitý svet

Mihály Fazekas Školiaca škola/Učítelia na nete/maďarskom jazyku a literatúre/metodologických princípoch/Dramatická pedagogika

Attila Zsapka

ATTILA ZSAPKA

O MNE

Narodil som sa 17. mája 1968 v Štúrove. Keď som bol batol'a, s obdivom som počúval platne mojej matky Pála Szécsiho. Mohol som mať šesť rokov, keď som v televízii sledoval „Noc ťažkého dňa“ od Beatles. Od tej doby som chcel byť gitaristom. Svoju prvú gitaru som dostal o niečo neskôr a odvtedy sa to deje so mnou. Ako tínedžer som hral v niekoľkých kapelách kratších a dlhších trvaní a v roku 1989 som s bratrancom Zsoltom Zsapkom založil stále aktívny básnicko-hudobný súbor Kor-Zár.

V roku 2005 som sa okrem Kor-Zára rozhodol vystupovať aj na individuálnej ceste. Mojm primárnym cieľom bolo, aby som mohol pravidelne vystupovať na maďarských školách na Slovensku, propagovať žáner spievanej básne medzi študentmi. Spočiatku, v sprievode jedinej gitary, som cestoval krížom-krážom po Slovensku sám a odvtedy som si našiel priateľov a

spoluhráčov. Školské koncerty majú zvyčajne výbornú atmosféru a dostávame veľa pozitívnej spätnej väzby.

V priebehu rokov som okrem členov Kor-Záru mal a mám tú česť spolupracovať s mnohými vynikajúcimi hudobníkmi a interpretmi, medzi nimi Zoltán Kátaí a József Dinnyés, súbor Kaláka, Imre Vadkerti interpret, folková speváčka Éva Korpás, herec Tamás Gál, Róbert Lakatos hrajúci na viole, Ákos Benkó jazzový bubeník, gitarový virtuóz Péter Emmer, klávesista Péter Farnbauer, gitarista a mnoho ďalších. Chodíme na maďarské školy na Slovensku s Imrem Vadkertim a saxofonistom Dávidom Siposom, táto formácia získala v roku 2016 aj Cenu Harmónia. S Évou Korpásovou organizujeme spomienkové koncerty na Pála Szécsiho a s Ákosom Benkóom a Péterom Emmerom hráme zábavnú hudbu pod názvom Vrecko band (ZSEB) doma a v maďarsky obývaných regiónoch Karpatskej kotliny.

Vďaka spievaniu básne som mal tú česť spoznať osobne takých renomovaných básnikov ako Sándor Gál, Dániel Varró, János Lackfi, József Mészely a mohol by som menovať ďalších a Mihályja Böröczkiho a Istvána Z. Németha môžem považovať nielen za spoluautorov, ale aj za priateľov.

ROZHOVORY NA INTERNETE

Verejnosti ste známi ako hudobník, ktorý spieva poéziu a spieva básne. Odkiaľ pochádza láska k poézii?

Bol som na vysokej škole s bratrancom Zsapkom Zsoltom a chceli sme hrať hudbu. Písali sme piesne s vlastnými textami, aj keď som sa v tom nikdy necítil naozaj talentovaný, ale Zsolt napísal celkom chytré texty. Potom sme raz natrafili na folklórny festival Kaláka, kde sme sa prezentovali veľkým úspechom v amatérskej súťaži, dokonca aj ako trio. Predniesli sme aj báseň *Bocian (A gólyához)* od Mihálya Tompu, s ktorou sa odvtedy prezentujeme s Kor-Zárom. To bolo prvýkrát, čo sme skupinu Kaláka počuli hrať naživo a bol som absolútne ohromený fantastickou atmosférou a hudbou, ktorá sa dá produkovať akustickými nástrojmi. Cítili sme, že práve toto je naša cesta. To so sebou prinieslo lásku k básňam, pretože prostredníctvom hudby sme začali čítať viac básní.

Kto sú vaši obľúbení autori?

Odkedy som vyrástol, v skutočnosti som si nestanovil zoznam obľúbených. Môj obľúbený v hudobnej oblasti bol naposledy Dire Straits a Mark Knopfler, ale v skutočnosti mám rád veľa vecí. V oblasti poézie sa mi páčia básne môjho osobného dobrého priateľa Mihályho Böröcykiho, z ktorých mnohé spievam. Aktuálnym favoritom je vždy to, na čom pracujeme, a niekoľko dní a týždňov variujeme v hlave rovnaké riadky. Takže v podstate každý, koho básňou som sa stretol, bol aspoň na chvíľu mojím obľúbeným.

Na základe čoho sa rozhodnete napísať báseň?

Prechádzam zväzkami básní, čítam básne alebo dostávam básne od básnika pre prípad, že by som s tým mohol niečo urobiť. Keď čítam a počujem hudbu v nej, začínam sa s ňou zaoberať, mám pocit, že ma to dostáva do rytmu. Pri prvom čítaní sa ani nepozerala na to, o čom je báseň, ale aká je jej štruktúra, aký je jej rytmus, či vo mne môže znieť melódia. Takže mám jedno kritérium, aby báseň znela už v štádiu, keď ju čítam.

Básne Attilu Józsefa alebo Sándora Weöresa sú pomerne jednoduché, pretože sú veľmi melodické. Mali ste nejaké pokusy o spracovanie, ktoré vám vôbec nevyšli?

Nevyskytla sa žiadna taká báseň, ktorú by sa nám nepodarili zaspievať. Mám pocit, že piesne dozrievajú vo mne. Zaznamenávam prvé nápady do svojho telefónu, potom ich nechám trochu odpočívať, a keď zabudnem, môžem ich počúvať uchem outsidersa. Často sa mi stáva, že nemám dobrý nápad a radšej si vyberiem inú cestu. Môj priateľ Zoltán Kátai v jednom rozhovore povedal, že ak dáme básni melódiu a hudbu, mali by to byť slávnostné šaty básne. (helyorseg.ma)

Žijete vo svete poézie a hudby. Je to nádherná dualita. V zlúčení rýmov a zvukov sa rodí niečo tak vznešené. Máte danú báseň a k nej skladáte hudbu, alebo naopak?

Rytmus básne dáva hudbu. Tak ako práve takt si nájde takt. Jeden z nás má odrazu rytmus v uchu. Spočiatku je to len kostra, a to je to, čo je neskôr ošatené.

Aké sú kritériá pre výber samotnej básne, pre ktorú potom píšete hudbu?

Musí ma chytiť. Niekedy som báseň čítal desaťkrát a nič. A potom v jedenástej je zrazu tam. A nálada, samozrejme. Pokora je veľmi dôležitá. Hudbe sa musíte dotknúť s pokorou. Je to ako básnik, keď píše svoju báseň. Jedna vec, ktorú by ste nemali robiť, je vynútiť si melódiu, pretože potom to nebude fungovať. A nie je posledná vec ani byť náročný, aby z toho na konci mohlo vzišť niečo pekné. Našli sme v sebe túto danosť, toto nadanie, aby sme mohli spárovať báseň a hudbu. Niekedy máte najprv báseň, potom k nej nájdete melódiu. Ale niekedy sa to stane naopak.

Aký je to pocit písať hudbu na básne najbolestivejšieho básnika v maďarskej literatúre?

Čo vás nadchne, to aj zaberie. Naplní. Dá mi niečo. Ak je to bolesť, tak vznikne bolestivé, ak je to šťastie, bude to šťastné. Celý Attila József v nás beztak bzučí, keď ozvučujeme jeho riadky. (wolnerszalon.eoldal.hu)

Prečo ste sa rozhodli spievať poéziu? V tom čase, počas revolúcie, to bol József Dinnyés, ktorý prechádzal z Maďarska, najznámejší v našej krajine, kto hral básne.

O žánri sme sa rozhodli na popud festivalu Kaláka. Zúfalo sme sa snažili získať nové piesne, pretože ich publikum žiadalo. Vystupovali sme na mnohých festivaloch pred relatívne veľkým davom. Samozrejme, hrali sme aj iné piesne a ľudové piesne. Neboli sme prví, ktorí to urobili, lebo pred nami bol Borostyán, alebo spomínaný József Dinnyés, a iní.

Ani pomenovanie kapely nie je bežné, pretože toto mimoriadne nápadité a výrečné meno sa zrodilo prakticky v okamihu...

Súvisí to aj s festivalom Kaláka. Organizátor prišiel k nám a povedal, aby sme sa chystali vystúpiť na pódium, ale názov ako „Attila Zsapka a jeho priatelia“ je tak hlúpy, vymyslime si rýchlo niečo výraznejšie. Keďže sme v noci predtým pili koňak Korzár (pirát), zrazu nám to napadlo. Vedeli sme tiež, že ak by sme sa už „narodili“ v roku revolúcie, bolo by pekné to spečatiť naším menom. To je to, z čoho vznikol Kor-Zár.

Je z čoho vyberať z bohatej pokladnice maďarskej poézie. Koľko sa môžete venovať zhudobneniu básní?

Tejto práci sme sa nevzdali, ja a Zsolt máme nové skladby, ale už nie sme takí vytrvalí a nie sme tak pravidelne zapojení do písania piesní. V budúcnosti by som sa určite rád viac sústredil na tvorbu, ale kedy si nájdem dostatok času, neviem. Už 15 rokov sa snažím živiť hudbou a som aj vlastným manažérom, čo znamená, že mám veľa sólových koncertov, nehovoriac o triu Vadkerti-Sipos-Zsapka, ktorého som tiež členom. Počas adventného obdobia naše trio poskytuje niekoľko charitatívnych koncertov, veľmi radi pomôžeme, najmä pokiaľ ide o deti. (ma7.sk)

Na jeho webových stránkach nájdete profesionálnu biografiu seba a svojo kolegu hudobníka: <http://www.zsapkaattila.sk/zenesztarsak>

Bence Bárány

FLOW – SLAM POETRY WORKSHOP

Milenec píše báseň, osamelý časom zaznamenáva svoje myšlienky, šťastný hovorí veľa a nakoniec produkuje heslá v rámci spoločnosti; smutný je pripravený kedykoľvek vyjadriť, čo je skutočná úzkosť. Tak či onak, extrémne emócie nejakým spôsobom inšpirujú človeka, spúšťajú nejaký druh kompenzácie, prebúdajú myšlienky, ktoré by počas bežného každodenného života zostali v lebke, nikdy by sa o nich nehovorilo.

Flow – slam poetry workshop má za cieľ vylučovať účastníkov mimo ich komfortnej zóny a potom ich nalákať späť do normálu, aby spoločne diskutovali o tom, aké to tam bolo vonku, čo tam našli. Relácia, ktorej trvanie sa voľne pohybuje od 50 do 120 minút na požiadanie, zabezpečuje, že účastníci opustia miestnosť s vyhláseniami alebo otázkami, ktoré stoja za to extrahovať, ale nie je vyslovene nutné predložiť hotové diela do konca zasadnutia. Workshop by mali viesť jeden alebo dvaja

škoolitelia s minimálnym počtom 10 osôb a maximálne 25 osôb. V oblasti nástrojov potrebujú na dokončenie sekvencie úloh všetci účastníci prázdny papier a perá alebo iné nástroje na zapisovanie poznámok.

Extrémne emócie sú uľahčené extrémnymi posunmi počas zasadnutia, je dôležité objasniť účastníkom, že nie sú povinní vykonávať nič, čo nechcú robiť. Základným pravidlom je, že kvôli zdvorilému, úctivlivému správaniu a citlivým témam, ktoré môžu vzniknúť, všetko, čo sa hovorí alebo sa deje počas zasadnutia, zostávajú skupinovými tajomstvami. Školenie sa môže konať len v interiéri, nikto iný ako tréner (tréneri) a účastníci sú v miestnosti povolené. Keďže účastníci si musia vybudovať vysokú úroveň dôvery v relatívne krátkom čase, a keďže nie je vôbec isté, že každý prítomný chce nasledovať túto úlohu, je nevyhnutné objasniť vyššie uvedené pred začatím úloh. (Po objasnení skupine zvyčajne klesne nálada, takže stojí za to pripomenúť im, že sme v podstate tu na hranie, to sú len „obchodné podmienky“, ktoré zvyknú pri inštalácii akejkoľvek aplikácie kludne preskočiť a vyfajknúť, no keď sú takto nahlas vyrieknuté, aký účinok majú!)

POSTUPNOSŤ ÚLOH

*(Úlohy označené * sú vždy potrebné, neoznačené úlohy je možné vynechať.)*

1. RELAXAČNÁ HRA*

Účastníci sú umiestnení v dostatočnej vzdialenosti od seba v priestore, tréner ich žiada, aby zaujali pohodlné držanie tela. Neprekrývajte si končatiny, uvoľnite svaly. Najvýhodnejšou pozíciou je pozícia ležmo na zadnej strane, kto s tým nemá žiadne problémy, od toho účastníka by sa malo toto požadovať, ale úloha môže byť vykonaná aj v sede.

Tréner povie účastníkom, že úvodné cvičenie je relaxačná hra, počas ktorej budú vypočuté vety z prvej osoby jednotného čísla. Žiada ich, aby počúvali seba, svoje telo, ich nedobrovoľné reakcie na vety a snažili sa udržať všetko ostatné mimo hlavy.

Účastníci zatvárajú oči, tréner hovorí pomaly, merateľne, upokojujúcim hlasom, pričom necháva prestávky medzi vyhláseniami:

- Upokojím sa. Nerozmýšľam o ničom, nič necítim, len existujem.
- Som odcudzený od vonkajších zvukov a vnútorných problémov, venujem pozornosť len sebe a svojim pocitom.
- Moje svaly tváre sa uvoľnia, moje črty tváre sú hladké, moje oči odpočívajú. Môj jazyk takmer napĺňa moje podnebie.
- Môj krk a ramená sú uvoľnené, chrbát takmer rozšírený. Boky, stehná, nohy sa uvoľňujú.
- Upokojím sa. Som pokojný, som uvoľnený.
- Moja ľavá ruka je ťažká. x2
- Moja ťažká ľavá ruka odpočíva.
- Moja pravá ruka bude ťažká. x2
- Moja ťažká pravá ruka odpočíva.
- Obe ruky sú ťažké a teplé. x3
- Obe ťažké a teplé ruky odpočívajú.
- Moja ľavá noha je čoraz ťažšia. x2
- Moja ťažká ľavá noha odpočíva.
- Moja pravá noha bude ťažká. x2
- Moja ťažká a teplá pravá noha odpočíva.
- Celé moje telo sa stáva ťažkým a zahrieva sa x3
- Celé moje ťažké a teplé telo odpočíva.

- Cítim teplý tok krvi po celom tele.
- Moje srdce bije. 2x Moje srdce bije teplo. 2x
- Sledujem, ako dýcham. Nemením to, nekontrolujem to, len to nechávam tak.
- Som pokojný, som uvoľnený.
- Môj žalúdok, pečeň, obličky a hladké svaly sa uvoľňujú. Z môjho žalúdka vyžaruje dobré teplo po celom tele.
- Moje čelo je príjemne chladné. 3x
- Predstavujem si ľudskú emóciu. 2x
- Predstavujem si, aké to je vidieť túto emóciu na niekom inom.
- Predstavujem si seba, keď mnou táto emócia prechádza.
- Túto ľudskú emóciu si predstavujem ako maľbu.
- Vidím farby.
- Vidím plátno.
- Vidím rám obrazu.
- Dotknem sa obrazu.
- Predstavujem si obraz v priestore.
- (Dlhá prestávka)
- V tomto príjemnom stave pokoja som zaťal ruky päťami, veľmi som ich natiahol a otvoril oči čerstvé.

(Úloha uvoľňuje a relaxuje účastníkov, môže pomôcť v začatí myslenia, môže tvoriť základ ďalšej úlohy, aj keď nie je ani zďaleka isté, že predstavovaný obraz bude v budúcnosti použitý účastníkom.)

2. FREEWRITING – 5 MINÚT*

Tréner žiada účastníkov, aby si vzali svoje kancelárske potreby a robili si poznámky o všetkom, na čo mysleli počas relaxačnej hry. Mali by sa používať techniky freewritingu, aby opísaný text nebol upravovaný, vymazaný, preškripaný, prepisovaný, neexistuje žiadny zlý alebo dobrý riadok, všetko, čo príde na myseľ, by malo byť zachytené na papieri. Tréner spustí stopky, umožňuje písanie na päť minút a povie účastníkom minútu pred uplynutím času, koľko času zostáva.

(Neupravený text zabezpečuje, že na papier je umiestnených čo najviac spomienok, pocitov a zábradlí, ktoré si účastník môže prečítať, keď sa vráti domov, ľahšie pripomínajúc emocionálny stav dosiahnutý počas workshopu.)

3. PUTOVANIE + PODANIE RÚK*

Po freewritingu sa účastníci začnú túlať priestorom, nepravidelne chodiť, s náhodnými smermi a zmenami tempa, aby sa uistili, že sa nezrazia. Keď sa putovanie stane dynamickým, tréner požiada účastníkov, aby ho privítali tých, s ktorými sa stretnú, gestom a pozdravom, ako sa im zachce.

4. PUTOVANIE + ISTIČE JAZYKOV*

Putovanie sa nezastaví po predchádzajúcej úlohe, iba pozdravy prestanú. Tréner potom požiada skupinu, aby opakovali texty, a keď skupina s tým súhlasí, začne uvádzať jazykolamy. Jazykolam si môže tréner slobodne vybrať, stojí za to vyriechnúť maximálne 3-5 textov členito, tie kratšie opakuje.

Napr.:

„V našej peci myši pištia, v našej peci psík spí.“

„Odideologizovaný deziluzionizmus.“ x5

„Juro neruj Jura! Juro neruj Jura! Juro neruj Jura!“

5. PUTOVANIE + ZVIERATÁ

Putovanie zostáva, lámanie jazyka sa zastaví. Tréner požiada skupinu, aby premýšľala o zvierati, premýšľala o jeho hlase, pohybe, špeciálnych charakteristikách a potom začala napodobňovať toto zviera s čo najväčšou energiou, ale brala ohľad na ostatných. Po dostatočnom „zvieraní“ tréner požiada účastníkov, aby premýšľali o novom zvierati a zmenili charakter.

6. PUTOVANIE + SPEV

Putovanie zostáva, zvieracina končí. Tréner požiada účastníkov, aby premýšľali o piesni a začali ju nahlas spievať. Nepotrebuje plnú pieseň, nepotrebuje refrén, je dôležité, aby každý účastník skutočne začal spievať svoju zvolenú pieseň nahlas.

(Pre putujúce hry trvanie závisí od trénera. Prechod medzi fázami sa odporúča, keď tréner vníma, že účastníci prekonali alebo čiastočne prekonali svoje možné rozpaky a užívajú si danú úlohu.)

7. OTÁZKY SO ZATVORENÝMI OČAMI

Skupina sa prestane túlať a tréner ich požiada, aby stáli vedľa seba v rade tak, aby pred každým účastníkom boli aspoň dva metre prázdneho miesta. Tréner povie skupine, že vyriekne vyhlásenia, ktoré účastníci budú počúvať so zatvorenými očami, a potom, po pochopení tvrdenia, sa posunia dopredu, práve natoľko ako je vyhlásenie pravdivé o ich maľbe, ktorú si predstavovali počas relaxačnej hry. (Tí, pre ktorých sa tvrdenie vôbec nezhoduje s ich obrazom, zostanú stát', tí, pre ktorých sú trochu pravdivé, urobia malý krok, pre ktorých sú veľmi pravdivé, robia väčšie kroky, pre ktorých sú úplne pravdivé, urobia najväčší možný krok.) Po krokoch tréner požiada účastníkov, aby otvorili oči, videli, ako veľmi stúpili, potom aby sa vrátili do východiskovej polohy a so znova zavretými očami pred vykonávali nasledujúce vyhlásenia.

- Môj obrázok je veselý.
- Môj obrázok je o mne.
- Môj obrázok je vyblednutý.
- Môjmu obrazu dominujú teplé farby.
- Môj obrázok je jednotný.

Tréner tu mení inštrukcie, po každom tvrdení požiada skupinu, aby držala oči zatvorené a vrátila sa na pôvodnú pozíciu. (Informáciu o tom, že takáto zmena inštrukcií nastane počas tvrdení, nie je možné prezradiť skôr.)

- Som jediný, kto rozumie môjmu obrazu.
- Hanbím sa za svoj obraz.
- Nikdy nebudem môcť opísať podstatu môjho obrazu.

8. PRECHÁDZKA SO ZATVORENÝMI OČAMI*

Skupina zostáva na štartovej pozícii predchádzajúceho zamestnania. Tréner určí čiaru približne dva metre od východiskovej polohy skupiny rovnobežnej s líniou skupiny. Žiada účastníkov, aby mali znova zavreté oči a potom, tak pomaly, ako len môžu, kráčali nepretržitým pohybom (t.j. nečaptali ani nedrobili kroky) na vzdialenú čiaru, pričom sa sústredili na svoje vlastné telá a sledovali svoje vlastné pohyby.

Keď účastníci dosiahnu čiaru, tréner ich jemne zastaví a povie im, aby otvorili oči. Pre túto úlohu je dobré mať jedného alebo dvoch

pomocníkov pre trénera, pretože účastníci musia byť zastavení jeden po druhom a ich tempo je odlišné.

(Posledné dve úlohy so zatvorenými očami objasňujú obraz, ktorý si predstavovali počas relaxačnej úlohy a pripravujú účastníkov na neskoršie úlohy školenia.)

9. PUTOVANIE SO ZATVORENÝMI OČAMI*

Putovanie, ktoré sa hralo skôr, sa sem vráti, ale tréner požiada účastníkov, aby mali zavreté oči a kráčali pomaly a starali sa jeden o druhého v priestore. Tréner a jeho asistenti venujú účastníkom po celú dobu pozornosť a v prípade potreby ich nasmerujú dotykmi na ramená, čo pomáha predchádzať kolíziám a nehodám. Ak je skupina neaktívna počas putovania, môžu byť požiadaní, aby sa začali znova zdraviť, ale tentoraz so zatvorenými očami. Tréner spustí stopky, nechá putovanie šesť minút.

10. POLOHA S UZAVRETÝMI OČAMI*

Na konci predchádzajúcej úlohy tréner inštruuje skupinu, aby neotvárali oči a nezastavili sa na jednom mieste. Tréner a pomocníci starostlivo usporiadajú účastníkov tak, aby boli čo najďalej od seba v priestore. Úlohou je toto: členovia skupiny stoja so zavretými očami. Tréner spustí stopky a inštruuje skupinu, aby po šiestich minútach otvorila oči.

11. FREEWRITING – 20 MINÚT*

Je to rovnaká úloha freewritingu ako na začiatku sekvencie úloh, tentoraz za 20 minút. Účastníci pokračujú, pridávajú a pridávajú nové nápady do svojich predchádzajúcich poznámok.

12. RELÁCIA SPÄTNEJ VÄZBY*

Skupina sedí okolo, tréner im ďakuje za ich účasť a pozornosť a potom sa pýta členov skupiny, aký vplyv mali na nich pracovné úkony.

(Za šesť minút putovania a státia so zatvorenými očami sa spoja predchádzajúce úlohy tréningu, putovanie, pozdrav, zatvorené oči, upriamenosť na seba. Tieto dve cvičenia pôsobia zvyčajne najintenzívnejšie na účastníkov. Je dobré opýtať sa skupiny, ako sa cítili počas jednotlivých úloh a odhadnúť dĺžku dvoch cvičení: státie so zatvorenými očami a pohyb so zatvorenými očami.)

Na tréningu nie je žiadny víťaz alebo porazený, ten, kto opustí miestnosť s papierom plnom textu, dosiahne jasnejší účinok a má s čím pracovať, kto nenapísal – alebo len málo – alebo opustil hru počas pracovných úkonov, má na konci workshopu tiež viac otázok a komentárov o sebe. Ak je to možné, stojí za to prejsť programom spätnej väzby čo najotvorenejšie a najpodrobnejšie a zdieľanie skúseností môže tiež inšpirovať mnohých ľudí, aby o tom premýšľali.

Tamás Gál

SPOLUÚČASŤ NA TVORBE PUBLIKA

Chcel by som hovoriť o troch vystúpeniach, o troch divadelných hrách: *A helység kalapácsa*, *A nagyidai cigányok* a *Dorottya*.

Keď som skončil na Univerzite dramatických umení, kde sme sa naučili veľa metód – Meyerhold, Vahtangov, Grotowski, Stanislavský – mohol by som uviesť nielen praktických, ale aj teoretických divadelníkov, ktorí nám zanechali mimoriadne veľkú literatúru, vďaka Bohu, potom sa mi stalo to, čo sa stalo s mnohými maďarskými hercami zo Slovenska, ktorí končia na bratislavskej univerzite dramatických umení. Maďarské inštitúcie sú tak podfinancované, že ak by som chcel angažovať dvoch mladých ľudí zo SZFE (Divadelná a filmová univerzita v Budapešti) alebo z bratislavskej vysokej školy múzických umení, nevedel by som dvoch, ani jedného. A mohol by byť talentovanejší ako ktokoľvek z nás, ktorí sú teraz zazmluvnení v

Komárne. Mimochodom, máme 14 hercov na stálo a nemôžem prijať ani jedného nového herca. To je o tom, čo sa aj mne stalo. Jednoducho som vyštudoval vysokú školu, kde som bol jedným z najlepších, môžem to povedať bez nadsádzky, pretože slovenská profesia by ma čakala s otvorenou náručou, keby som sa chcela stať slovenským hercom. Ale nikdy som nemal taký zámer. Vždy som chcel hrať po maďarsky, v rodnom jazyku. A po absolvovaní takejto univerzity, kde je každý rok najatých desať zo 600 ľudí, som nemal prácu. So skúsenosťami, ktoré som mal na vysokej škole. Čo zostalo? Takzvané vedľajšie účinkovania. Musíme si zarobiť na živobytie.

Ale nechcel som sa živiť z diel, ktoré sú divácke služby a bezcenné, ktoré patria k bezcennejšiemu druhu umenia, a vždy som bol závislý od maďarskej literatúry, a povedal som si, že potom pôjdem do škôl, kde je divácka základňa. Je na jednej osobe, aby sa rozhodla, či tam bude hrať alebo nie, na riaditeľovi – a povedzme aj na ministerstve kultúry, aby podporilo túto školu týmito kultúrnymi podujatiami. Systémy predaja lístkov už boli zavedené, takže to nestálo študentov peniaze, aby herec chodil do školy hrať. Ďalšou otázkou bolo, čo budem hrať? Vždy

som sa veľmi zaujímala o groteskné. Javisko, divadlo. A ak je to groteskné, je to Örkény. Počúval som každý rozhovor s Örkényom, čítal som všetko, čo som mohol, a potom ma chytila veta. Reportér sa ho pýta: „Ty, ako tvorca maďarskej grotesky...“ – Örkény prerušuje reportéra: „Je mi to ľúto! Ale ja nie ja som tvorcom maďarskej grotesky, ale Sándor Petőfi.“ „Na aké jeho dielo myslíte?“ „*A helység kalapácsa.*“

No, preto som siahol po tomto diele, ktoré by som, aby som bol úprimný, nikdy nečítal ako študent. Ale ani ako dospelý, ak mi Örkény nepovie, aby som si to prečítal. A začal som čítať *A helység kalapácsa* lebo Örkény povedal, že toto je prvá groteska... Ak herec hrá grotesknú hru, aká je jeho najväčšia zbraň? Úprimnosť, skúsenosť a to, čo som sa naučil od Grotowského, spontánnosť. Čo sa tu deje v prvých desiatich minútach? Deti sa stávajú mojimi komplicmi hneď od prvého momentu. Keď môžete urobiť publikum spoluvinníkom, v tej chvíli ste skutočne vytvorili atmosféru, ktorá bude potrebná na nasledujúcich 90 minút, aby sa ani na chvíľu nenudili – pri sledovaní klasického diela, ktoré by nikto z nich nečítal, ale ani by ste nepočúvali vo forme audioknihy – samozrejme existujú výnimky – a väčšina z nich

bude naďalej spolupracovať so mnou ako spolupáchateľ. Takto hráme tento príbeh. A môžem z nich vylákať spontánne reakcie, ktoré robia produkciu autentickou. Sme v uzavretej komunite, kde každý pozná každého, je to ako hrať doma. Hrať grotesknú prácu groteskne, znamená samovraždu, aspoň podľa mojich skúseností. Groteska vyžaduje najväčšiu naturalistickú hru, pretože vtedy znie. Úplne odbúram štvrtú stenu a porozprávam sa s publikom, ako keby sme sa poznali tisíc rokov. Je to typické pre otvorených ľudí, ľudí s mimoriadnou empatiou, že ich vaša duša stretne a máte pocit, že sa poznáte sto rokov. Nie je to taký zázrak, pretože v skutočnosti sme my ľudia v niečom rovnakí: láska, humor, hravosť sú v každom človeku, dokonca aj v tých najpokornejších dušiach.

Ak sa chystáte byť interaktívnym, je dôležité, aby som sa nikoho fyzicky nedotkol, nedotýkam sa jeho vnútorného kruhu. Napríklad, keď na predstavení zavesím kľúč okolo krku vášho dieťaťa, nedotýkam sa ho, len to signalizujem. Diskrétnosť, vzdialenosť sa musí dodržiavať, pretože od dotyku vytriezvie z ilúzie a okamžite, bez ohľadu na to, aké mylná a nesprávne gesto je urobené, za ktorým nie je empatia alebo pozornosť, v tej chvíli

ho to dezorientuje a ja ho stratím. Už niekoľko rokov mám skúsenosť o tom, čo si môžem dovoliť. Čo ak vyjde len štvorročné dieťa, pretože na predstavení nie je žiadne staršie dieťa? Musíte klesnúť na jeho úroveň, a to nielen psychicky, ale aj fyzicky. Nemôžem tam zostať, pretože dieťa vidí len plešatého chlapa (ktorý hrá mafiána alebo tyrana v mnohých filmových úlohách), už s ním nemôžem takto hovoriť, ale musím ísť na jeho úroveň a komunikovať s ním, ako keby som bol priateľom na ihrisku. Prvá vec, ktorú musím povedať, je, že nie je postava, napríklad cigánsky vajda, ale je mojím komplicom, mojím herným majstrom. V prvých vetách mu takmer pridel'ujem úlohu, a keď je povzbudený, potom sa môžem narovnať a pokračovať v spoločnej hre a potom pôjde so mnou. Je to niekde medzi pedagogikou, pozornosťou, empatiou, herectvom.

Ale čo ak sa iné predstavenie stane akousi interaktívnou fraškou, keď sa publikum navzájom zabáva, pretože všetko, čo sa deje, je, wow, vyzvali ste ho na pódium, to je pártý... Potom budem pokračovať v hre bez interaktivity. Hral som 90-minútovú show bez toho, aby som niekoho zavolať na pódium, zámerne. Aby som sa vycvičil, že interaktivita je len časťou veci, len pomáha

produkcii posunúť sprisahanie dopredu. Ale čo ak preskočím interakciu a vytvorím výkon iba s hereckými nástrojmi? Vtedy sa utvorili časti, o ktorých jeden budapeštiansky kritik napísal, že to, čo som robil, nebola stand-up komédia, bola to stand-up tragédia. Pretože do toho vložím tragédiu. Prečo? Koniec koncov, dôvod, prečo každá brilantná, skvelá práca má taký desivý zmysel pre humor, je ten, že hovorí o mimoriadne trápnych a mimoriadne bolestivých veciach. *Cigáni z Veľkej Idy*, prečo to dielo bolo napísané? Takto opísal János Arany pád revolúcie za nezávislosť v roku 1848 a prirovnal Maďarov k Cigánom, že sme dezorganizovaní ako Rómovia. Prirovnáva Lajosa Kossutha k cigánskemu vajdu. Je to delikátna téma, dokonca aj dnes, že by sme to mohli povedať kdekoľvek, na akomkoľvek fóre, ale to je pravda. A možno aj preto sa tejto práce často nedotkli, čo je moje šťastie, pretože som dokázal prvýkrát premeniť toto predstavenie na dielo – okrem veľkého tanečného vystúpenia ExperiDance – ktoré som cítil, pretože je to trápna téma, ale je to všetko sebaironia, sebakritika!

Nie preto, že sa stávame maďarským ľuďom, preberáme len to dobré o sebe a hovoríme to, ale musíme mať aj sebakritiku. Aká

je to kritika v prípade Rómov, keď ak povieť slovo „Cigán“, niekoho to uráža, pretože je Róm. Môj starý otec bol Cigán, vo svojom živote nepoužíval slovo Róm. Na Žitnom ostrove Rómovia ani nepoznali termín Rómovia. Hudobníci boli panskí Cigáni, pomenovanie Róm bolo použité pre oláhskych Cigánov. Bolo tiež dôležité, aj kvôli môjmu starému otcovi, aby som sa v tejto práci nevysmieval Cigánom. Okrem toho som si musel uvedomiť, že túto hru budem hrať na školách v Gemerí, kde Cigáni tvoria takmer celú školu.

Základným kameňom predstavenia je spoluúčasť, spontánnosť, empatia, keď vyžarujete empatiu ku všetkým národom, k etniku, znamená to svojimi pohybmi, gestami a tónom, ale samozrejme je to aj opačný efekt, pretože tiež okamžite kritizujete cigánstvo, Maďarov, Židov, ako Faludy, sám Žid, opisuje vo svojej práci: „Židia, ktorí dávajú svoje peniaze na úroky, aby chudobným nezostala ani pokožka.“ To je vážna veta. Ako môžu byť tieto vety povedané autenticky tak, aby nezakrývali pravdu?

Treba tiež povedať kritiku Rómov, ale zároveň, samozrejme, nesmie byť poškodená celá menšina. To isté platí pre Maďarov, Slovákov, pre všetky národnosti. Ak sa niekto dotkne témy, akou

je *Cigáni z Velkej Idy*, potom je obrovskou zodpovednosťou, ako a na čo herec ladí toto predstavenie. A aká bola empatia, ktorú som mohol ukázať napríklad Cigánom? Že nechcem nikomu ublížiť, ale že sa smežeme na Cigánoch spoločne – a paralelne na Maďaroch. No, v zbabranej revolúcii v roku 1848 sa na to teraz musíme pozrieť očami Aranya, ktorý nás kritizoval za to, že sme prehrali túto revolúciu, pretože sme boli dezorganizovaní ako Rómovia. Akými prostriedkami môžu byť Cigáni – a teraz najmä deti a mládež – spoluvinníkmi?

Literatúra – áno, existuje cigánska literatúra, aj keď nie je taká silná ako ich hudobná kultúra alebo tanec. Ak umelec hrá dielo *Cigáni z Velkej Idy* a povedzme nemôže hudbu zahrať na plechovej kanvici, stále ju môže hrať, ale aké dobré je, keď môže náhle hrať hudbu od z ničoho nič na plechovke pomocou huslí. No a keď som schmatol kanvicu, ani som nevedel, či sa to je alebo pije, a tu prišla Grotowského metóda: nehľadajte v sebe to, čo viete, hľadajte priehradu. Nemal som veľký zmysel pre tempo. A teraz hrám na tej kanvici s otvoreným potleskom pre túto časť predstavenia. Pretože bariéru, že budem hrať na plechovke, preskočím. Ešte raz by som chcel zdôrazniť Grotowského

metódu, že dôležité je rozpoznať a prekonať vaše vlastné bariéry, že som si dovolil odvahu, hoci som naozaj nebol schopný ozvučiť plechovku, ale stále som do nej udieral a bil, kým to neznelo tak, ako by malo. Nevieť tancovať, však sa naučím, neviem spievať, naučím sa... Ak to produkcia potrebuje.

Dnes som v bode, keď hrám túto prácu s violončelistom Róbertom Lakatosom a hudobníkmi rovnakého kalibru, kde tlčiem kanvicu a oni ma sprevádzajú. To isté s ľudovým tancom. Mám svoje základy, ale nikdy som netancoval. Najmä nie cigánsky tanec. Potom som si pozrel nejaké autentické videá a do toho prišiel interiér Čechova: mal som maďarskú ľudovú tanečnú základňu, ale bolo to tiež veľmi smiešne, a potom som myslel na strýka, ktorý nikdy neštudoval ľudový tanec, ale keď ho pozerám, moje srdce nad tým žasne. A len odtiaľ to mohlo pochádzať odniekiaľ z centra Čechova.

Keď sa uvoľníte, sústredíte sa, necháte svoje telo pracovať pre hudbu, ktorá pochádza zvnútra. Ako herec, samozrejme, v štýle cigánskeho tanca. A dnes predstavenie zahŕňa aj cigánsku tanečnú vložku, ktorá opäť približuje túto prácu Cigánom.

Samozrejme, je to aj pre Maďarov. Koniec koncov, radi tancujeme, milujeme cigánsku hudbu, cigánsky ľudový tanec.

Hrať na gitare bola rovnaká prekážka. Hrám na gitare, ale nikdy som nebol gitarista, ktorý by sa odvážil hrať na pódiu v žiadnej produkcii. Gitara je štandardom cigánstva. Dnes hrám tieto štyri piesne, ktoré musím hrať v tomto predstavení, a niektorí veľmi vážni hudobníci ma chvália za to, že hrám na gitaru. Dobre, viem, že to nie je úplne pravda, stále mám problém hrať Bacha na gitare, alebo Beethovena, aj keď som sa to naučil teraz. Takže prekonanie priehrad je veľmi dôležitá vec, treba hľadať a prekonávať bariéry, a tak herecká práca nikdy nekončí, nikdy, nikdy. Ak niekto uverí, že je koniec, že už dosiahol svoj cieľ, pretože je to skvelý herec, je to koniec. Len sa opakuje vo svojich výkonoch. Tieto výkony mi pomohli prekonať veľa prekážok. Keby nebolo Petőfiho *A helység kalapácsa*, Aranyovo *A nagyidai cigányok* a Csokonaiho *Dorottya*, dnes večer by som nemohol hrať Mrožeka. Naučili ma, čo si myslel Grotowski o spontánnosti.

*

A helység kalapácsa nastavuje zakrivené zrkadlo maďarského dedinčana. A potom som vždy hľadal rozmanitosť. A *Cigáni z Nagyidy* nastavuje zakrivené zrkadlo Cigánom a Maďarom v nich. A potom prišla *Dorottya*, pretože Örkény... ani neviem, prečo spomenul Petőfiho, pretože si myslím, že prvá maďarská groteska je: tá *Dorottya*. Takže ak to nevznikne je *Dorottya*, potom nevznikne ani *Cigáni z Nagyidy* ani *A helység kalapácsa*. A to je tak zrejme, že v týchto troch dielach sú blízke pasáže.

Zvláštnou otázkou je, keď som už hral maďarských roľníkov a Rómov, ako sa môžem rozvíjať? No, tým, že si zahráš na ženu! To je pre muža veľká výzva. Tieto tri predstavenia sú obrovským úspechom už 20 rokov. Ešte aj pred najväčšími divadelníkmi: napríklad som bol nominovaný na osobitnú cenu divadelných kritikov za vystúpenie *Cigánov z Nagyidy*, ktorá bola potom udelená Róbertovi Alföldimu za päťročné vedenie Národného divadla. Cítil som, že už samotná nominácia je obrovská česť, pretože som ju nemohol dostať za jednu hru, ale byť nominovaný vedľa Róberta Alföldiho bol pre mňa obrovský úspech. Tomuto predstaveniu bola udelená aj hlavná cena Bienále pre deti a mládež. Hoci *A helység kalapácsa* nedosiahlo taký profesionálny

úspech, mnohí hovoria, že sa im to páči viac ako *Cigáni z Nagyidy*, takže ma to naozaj upokojuje. A *Dorottya* je jedným z mojich najobľúbenejších vystúpení, srdcová záležitosť.

*

Z väčšej časti tvorí naše publikum stredná škola a vyššia škola, teenageri, s ktorými len veľmi málo ľudí vie, čo majú robiť. Ale mám veľké šťastie, pretože mám tri deti, a keďže máme deti každých päť rokov, aby si aj moja žena mohla zahrať, sú tu zastúpené všetky vekové kategórie, z ktorých môžem čerpať. Som k nim veľmi blízko a tábory sú veľmi nápomocné. Máme tábor poézie a konský herecký tábor, kde je dôležité herectvo a jazda na koni posilňuje vystupovanie ako terapia. Po prvé, musíte deti nechať hrať, nemôžete robiť to, čo s nami robili na vysokej škole, napríklad Rusi vás nechajú ísť na vysokú školu len vtedy, keď máte 20 rokov, nie skôr. Veľa sa učíme v dňoch, keď táboríme, keď sa s deťmi zaoberáme. Na dnešných týždňoch nie je nič zlé, je to skôr o nás, s dospelými, a potom je to všetko len reakcia na naše činy. Veľmi ich milujem, naozaj rád hrám za

nich, rozumiem ich jazyku, snažím sa dostať do ich problémov a posunúť svoje dospievanie dopredu.

Vždy som sa snažil stotožniť sa s každou jednou z mojich rolí, akoby som to bola ja. Mám krásny život, pretože robím to, čo milujem.

Péter Huzella

BYŤ AUTENTICKÝ, ZOSTAŤ AUTENTICKÝ

Je to zaujímavé a vzrušujúce, pokiaľ ide o propagáciu literatúry pre mladých ľudí. Ja sám sa pohybujem v kategórii líry, alebo presnejšie spievanej básne. Na jeseň budem mať 72 rokov, takže je ťažké osloviť mladých ľudí v mojom veku, je to riskantný záväzok, najmä preto, že všetci sú v porovnaní so mnou mladí, navyše mladšie generácie to sú už dlhoročnými profesormi literatúry alebo riaditeľmi knižníc – napríklad v Győri – takže sa už nemusia touto otázkou zaoberať. Tak predsa koho osloviť?

Začnem príbehom, pretože v poslednom voľnom lete pred pandemiou sme sa s mojím priateľom-básnikom Tiborom Zalánom zúčastnili národného turné. V školách bol tábor dennej starostlivosti pre deti základných škôl, bolo 30 až 40 stupňov. Stál som v triede, sedel som vedľa Tibora Zalána, oproti deťom. Ako úvod som spieval *Petra Garabonciása*, s ktorým vždy začínam, a potom som deťom povedal, že teraz pre nich budem

spievať básne, básne rôznych básnikov. Na to jeden malý chlapec si natiahol batoh cez hlavu, sklonil sa na stôl a začal vzlykať, ale naozaj, hlasno. Musel som prestať, pretože je to gesto, na ktoré treba reagovať. Ak si dieťa letmo poplače, učiteľka, mamičky pomáhajú, ale toto dieťa kričiac plakalo. Zastavil som sa: „Čo je to s tebou?“ Bolo vidieť, že jeho slzy naozaj padajú. Povedal: „Neznášam detské básne!“ Wow, je tu veľký problém. Pretože toto tu bude trvať hodinu, alebo by to aspoň malo tak malo byť. Musel mať veľmi zlé skúsenosti, chudáčik. „A čo sa ti páči?“ – „Rocková hudba!“ – odvetil. „Tak sa nič nedeje! Budem hrať rock!“

A začal som hrať Adyho:

Ani potomkom, ani predkom šťastným,
ani príbuzným, ani starým známym
nie som nikoho,
nie som nikoho.

Som ako každý ľudský tvor: vznešenosť,
Severný pól, mystérium, studenosť,

Dusivý svit v dial',
Dusivý svit v dial'.

Ale, joj, nemôžem zostať tak,
Hodlal by som sa vám ukázať,
Nech ma vidiac vidia,
Nech ma vidiac vidia.

Preto všetky: trápenia, spevy:
Bol by som rád, keby ma chceli
a bol by som niečí,
bol by som niečí.

(Preklad: Norbert Répás)

Jeho tvár sa rozžiarila a potom si vypočul spievať básne Sándora Weöresa, Sándora Kányádiho, Sándora Petőfiho, Zsigmonda Móricza a bolo všetko v poriadku. Takže by ste mohli nejako osloviť aj toto dieťa druhej triedy. Tak je to s človekom, keď toho má dosť v rukáve.

Raz som hral v Komló – bol to alternatívny divadelný festival vedľa POST-u – herci vyšli, publikum vyšlo z kultúrneho domu, zahrali sme niekoľko piesní s dvoma alebo tromi mojimi študentmi, potom ďalšie predstavenie, vyšli znova, hrali sme znova. A večer o desiatej, keď bolo po všetkom, konečne sme mohli odohrať dobrý hodinový koncert. Ale celé publikum a všetci herci odišli, pretože slávnostné odovzdávanie cien bolo v inej budove. Takže sme tam zostali úplne sami, len zlatá mládež z Komlóa, úplne a napoly vymakaní mladí siláci, ktorí dostali kartónové pivo, len sedeli. Hral som limericky Szabolcsa Váradyho, ale to ich neovplyvnilo. Zrazu sa jeden z nich postavil, pomaly prišiel ku mne, pozrel sa mi do očí. Bol vyšší aspoň o jednu hlavu. A nálažite širší. „*Dom vychádzajúceho slnka!*“ Hneď som začal hrať, tak sme sa s tým zachránili. Cestou domov som povedal študentom: „Vidíš? *Dom vychádzajúceho slnka*, a *Školská taška je ťažká!* Zahráš Pétera Mátéa a nikde ťa nezabijú!“

Mimochodom, spievaná báseň sa začala znova ožívať na konci 60. rokov a začala sa ňou zaoberať nová generácia. Nebola to náhoda, pretože práve dozreli slová Zoltána Kodálya, ktoré boli spustené so sloganom „Nech hudba patrí všetkým“, a vznikli

základné hudobné školy. Prešli sem nimi takmer všetci, ktorí sú dnes na hudobnej scéne starí: Ádám Fischer, Iván Fischer, Laci Dés, Laci Gőz, celá Kaláka, t.j. Gryllus Dani, Vili, Balázs Radványi, dokonca aj zakladajúci člen Pista Mikó. Napríklad písal operu so svojimi spolužiakmi, keď bol v siedmej triede. Každý deň mali hodony spevu, ľudový tanec, zbor, povinné hudobné inštrumentálne učenie. Po týchto štyroch rokoch strednej školy nás nové predmety opdklonili, museli sme brať všetko oveľa vážnejšie, takže matematika je tam vážna, história je vážna, všetky predmety sú o niečo vážnejšie ako všeobecne – len hudba nie je. Ale namiesto hudby tam bola láska a šport. Potom to skončilo promóciou a potom sme boli úplne sami – napríklad vtedy vznikla Kaláka. Konkrétne v roku 1969 – absolvovali sme štúdium v roku 1968 a potom sme museli opäť hrať hudbu.

Kodályova metóda dala mladým ľuďom silnú kreativitu. Povedal, že všetky národy sa môžu dostať blízko k hudbe prostredníctvom svojej ľudovej hudby a relatívna solmizácia k tomu prišla, čo veľmi uľahčuje analytické spoznanie hudby. Je zrejmé, že veľa ľudí presne vie, o čom hovorím, takže nemusím vysvetľovať do-re-mi-fá-só-lá-ti-do. Ale môj otec ma napríklad nenechal ísť na

hudobnú základnú školu, zapísal ma do tej istej budovy, len do normálnej základnej školy, pretože povedal, že každý, kto bude hudobníkom, je paralyzovaný solmizáciou, jeho myslenie je vždy založené na relatívnej solmizácii, aj keď skutočný hudobník musí pochopiť celú hudbu, všetky zvuky v celom rozsahu. Mohlo by to platiť v prípade skutočného hudobníka, ale v mojom prípade by bolo skvelé, keby som tam mohol ísť. Všetko som sa musel naučiť samostatne.

V Anglicku, kde rocková hudba vznikla na začiatku 60. rokov, existovalo také hnutie, kde boli deviantní mladí ľudia povojnovej generácie, ktorých hnali na umelecké stredné školy. Napríklad John Lennon a mnohí veľikáni dnešnej popovej hudby absolvovali takéto štúdium. Bolo to veľmi produktívne obdobie. Keď Kaláku založili, v roku 1969, krátko po európskych študentských hnutiach v roku 1968, vzniklo veľa mládežníckych klubov. Dostali verejné peniaze a, samozrejme, štátnu kontrolu nad mladými ľuďmi, a o tejto skutočnosti už bolo publikovaných mnoho kníh a štúdií. Bolo to naozaj dobré, pretože to naozaj dostali honorár všetci, kto hrali. Prvýkrát som dostal 200 forintov, potom keď som sa dostal do Kaláky v 75-om roku, dali

nám 500 forintov. Takže vtedy zarábala skupina Kaláka 2000 forintov, a v tom istom čase špeciálny honorár Zoltána Latinovitsa činil tiež 2000 forintov.

Keď máme do činenia s deťmi a sme na pódiu, musíme vedieť, prečo je dôležité to, čo robíme. Pretože ak to urobíme len pre zárobok, ako to robí veľa ľudí, ktorí píšu piesne špeciálne pre deti a mučivo sa snažia zistiť, čo bude úspešné, niekedy sa to podarí, ale väčšinou to tak nie je. Moja skúsenosť je, že keď píšete všetky piesne pre seba, napíšete si vlastnú pieseň, je to dobré. Potom je dobré, ak je písanie vnútorným nutkaním, písanie piesní, skladanie textov. Teraz, keď bola pandémia, začal som hrať 16. marca a hral som na Facebooku každý deň 77 dní, každé ráno o jedenástej, trojhodinový koncert naživo pre deti. Malo to obrovskú odozvu, šírila sa veľmi rýchlo, dostal som veľké lájky, ale rýchlo mi došli piesne. Čo bude ďalej? Zimné piesne sa nedajú hrať na jar a v lete, 77 dní je dosť veľa. Potom tam bolo 170-180 básní asi od 60 rôznych básnikov a ako zaujímavo funguje človek: predtým som sotva napísal novú pieseň a teraz sa ukázalo že však mne to ide! A nebol som to ja, bola to moja dcéra Júlia, ktorá

povedala: „Ocko! Kto by si pomyslel, že máš v tvojom veku také dobré nápady!“

Ciele autorov sú rovnaké ako ciele účinkujúceho. Úspech. Cieľom nie je propagovať básne, ale vytvoriť spoločný zážitok, ktorý je vytvorený jednotou a harmóniou básne, hudby a prednesu. Časť môjho života, kde píšem piesne, sa odohráva v mojej izbe alebo v záhrade, ticho, v pokoji, sám. Potom, keď vystúpite na verejnosti, zistíte, či to, čo ste vytvorili, funguje.

Začína to tým, keď napíšete pieseň a máte pocit, že máte dobrý nápad, a môžete ho teraz realizovať. Pre mňa nápad ešte neznamená vrchol, len vtedy, keď ho začnem vypracovávať. Keď mám pocit, že je to dobré, ale nie dosť dobré, a potom sa musím dať dokopy profesionálne. Stalo sa, že v štúdiu som nahral pieseň a predtým, ako som ju vydal, som ju ukázal dvom priateľom s dobrým vkusom: Tiborovi Zalánovi a Palimu Mácsaiovi. Jeden, ktorý je mojím spolutvorcom a spoluautorom, a druhý, s ktorým som sa priatelil od detstva, takže sú to veľmi vážni kritici. Zalán povedal: „Zbláznil si sa? Dvakrát si ohol melódiu v Adyho jednom riadku? To nie je mužské. Treba byť striktnejší!“ No, áno, pretože autor je síce stále striktný, ale umelec chce byť úspešný, môže

tam už sa melódia môže dvakrát ohnúť... Pali povedal o tom istom: „Prečo musíš ukázať v jednej piesni, aký máš krásny hlas, ako dobre píšeš piesne a aký si dobrým umelcom? Je toho veľa!“ Vrátil som sa do štúdia a znova som to nahral. Striktne. Bola to tiež báseň Adyho, *Héja-nász az avaron*.

Asi viete o mne, hral som v Kaláke v rokoch 1975 až 1995, bolo to len 20 rokov. Hrám sólo už 26 rokov. Klubové hnutie začalo s hnutím tanečného domu, keď sme začali hrať so silnou podporou verejnosti, to znamená, že keď bolo vo firemnom klube 20 ľudí, bolo tam 20 ľudí. To nám tiež dalo ilúziu, že sme potrební. Neboli sme to my, ktorých moc, štát potrebovala, ale potreba mať na uzde mladých ľudí, tých mladých ľudí, ktorí, povedzme, chcú počúvať literatúru, niekam ich nahnať, držať ich pohromade, aby sa nezačali búriť, piť, kričať a revolucionizovať na uliciach. Bohužiaľ, to bol dôvod, motív, ale necítili sme sa tak, pretože sme si mohli vychutnať našu kreativitu, boli sme úspešní, boli sme radi, že sme prešli z malých klubov na veľké pódia, a to nám veľmi pomohlo, pretože skúsenosti sú skutočne dané umelcovi úspešnými výkonmi. Keď zlyháte alebo urobíte niečo zlé, ak sa niečo také stane raz alebo dvakrát, stačí to, pretože vtedy sa ešte

nezrúti. Ale ak sa umelec rúca, je veľmi ťažké sa odtiaľ dostať, už sa snaží robiť veci s kľčmi. Našťastie nás to nejako obišlo.

Chcel by som spomenúť tých, ktorí sú veľmi dôležití tvorcovia spevu básní, ako Feri Sebő a Béla Halmos, ktorí najprv spolu písali a hrali básne Attilu Józsefa. V tom čase hrali ľudové piesne, rovnako ako Kaláka, samozrejme, ale Feri a jeho rodina našli skutočnú dedinskú ľudovú hudbu, ktorá ich úplne nasávala. Obaja sa stali akademikmi, muzikológmi a to je obrovská časť ich celého diela. Presne ako Feri spieva. Časomerné básne, Radnótiho a starých Grékov, mohol Feri robiť len autenticky a veľmi dobre. Takže toto je fantastická oevvre. Spomeniem ďalšie dve dámy: Kamilla Dévai Nagy a Ildikó Vitai. Tiež urobili veľa pre žáner, robili pekné veci.

Tamás Cseh nespieval väčšinou básne, hoci tiež veľmi dobre hral básne. Je tu vianočná hudobná kniha Kaláka s krásnou piesňou pre Tamása. Texty Bereményiho sú viac próza, a preto je v nich toľko enjambementu a toľko riadkových zlomov, ktoré robia Tamásov výkon tak pikantný. A Jóska Dinnyés bol skutočným učiteľom ľudu, veľmi som ho miloval a vždy som k bol naň pyšný. Festival prvých piesní dneška vyhral Jóska Dinnyés so svojou

piesňou Kariéra. Potom bol v týchto kluboch ďalší skvelý chlapík, Ádám Dévényi, veľmi som ho miloval, bol trochu neistý, bol to smutný chlapec. Mal niekoľko skvelých textov. Takže bol ten typ rockera, kde hudba nedominovala, aj keď hral na gitaru veľmi dobre, ale mal veľmi dobré, silné texty. Dnes už nie sú medzi nami, ani on, ani Zoli Kátai, ktorý v historickom piesňach vytvoril veľa.

Do dnešného dňa sa títo interpreti môžu obrátiť na mladých ľudí, pretože sú autentickí. Ak sme autentickí, môžeme to urobiť, ak nie sme dôveryhodní, nemôžeme to urobiť. Je to tak. Nemôžeš s tým nič urobiť. Najlepším príkladom je Judit Halász. Jej piesne sú nekonečne jednoduché, väčšinou pre country hudbu. No, ale ako je zaspievaná tá pieseň? Individualita, individualita umelca, nesie všetko so sebou na chrbte. Nie je interaktívna interpretka, pretože je herečka, takže má rada vzdialenosť medzi ňou a publikom. Do dnešného dňa sú vnúchatá nadšene prenášané na jej koncerty dedkami a babičkami a užívajú si tieto piesne rovnakým spôsobom. Neexistuje spôsob, ako zistiť, čo naozaj funguje. Alebo môžete presne poznať autenticitu, kvalitu: to je to, o čo sa musíte usilovať, pracovať na tom.

Pokiaľ ide o praktickú prácu, ak ste už pozvaní do školy, knižnice alebo festivalu, mali by sme si vždy objasniť, či žiadate o výstup pre deti, mládež alebo dospelých. Najjednoduchšie je to urobiť s deťmi a dospelými. Je veľmi ťažké osloviť dospelujúcu vekovú skupinu, aj keď to tiež nie je nemožné. V tomto prípade je namiesto šablonovitých riešení potrebné improvizovať, cítiť ducha mladých ľudí v deň a aj v tejto situácii je najdôležitejšia autentickosť a odvaha...

Poézia, kladný vzťah k poézii je najjednoduchším prostredníctvom piesní. Často uvádzam piesne s anekdotou, veselým alebo dojemným príbehom. Týmto spôsobom môžem priblížiť básnikov k publiku. Samozrejme, rozprávam rôzne anekdoty, v závislosti od veku publika.

Samozrejme, mám ľahkú prácu, pretože napriek môjmu pokročilému veku mám skvelý vzťah s deťmi, ale mám svoje malé triky... Pre učiteľov v škole je to oveľa ťažšie, pretože sa stretávajú s deťmi každý deň, takže nemôžete použiť rovnaký trik mnohokrát. Povedzme najviac dvakrát. A potom je to hotové. Ja ale to isté môžem použiť viackrát, pretože vždy hrám pre iných ľudí. Takže v tomto ohľade mám ľahkú prácu.

„(...)
Péter Garabonciás!
Zostaneš tu na dobro,
Alebo nie?!

Ak pôjdeš ďalej,
Nechod' s batohom!“

Tu prichádza opäť refrén:

„Lebo je v ňom vietor,
je v ňom oheň,
je v ňom...“

- Zabudol som... Lebo dlho rozprávam... Čo bolo tretie? je v ňom vietor, je v ňom oheň, je v ňom...

No, takže to je môj trik: uviaznuť, a niekto si určite pamätá, že voda... Veľmi pekne vám ďakujem za pomoc.

Odteraz deti presne vedia, ako mi pomôcť, ak uviaznem. A ja som uviazol. Napríklad:

„Plch je chlpaté malé zviera,
Les je plný...“ (nasleduje rým, očakávaný od publika)

Aj takto sa dá.. Potom sú chvíle, keď sa ich konkrétne pýtam, že báseň bola dlhá, nemohol som sa ju naučiť po celý život. A pomôž mi, keď sa na teba zúfalo pozriem. A ja som napísal pieseň, aby si mal čas mi našepkávať. Dobre? A potom vám poviem, že Turek, ktorý nie je z rozprávky o malom kohútovi, ktorý má diamantový polkrajciar, ale aj tohto Turka bolí zadok! A potom:

„Bol tam Turek, Mehemed...“

Tu prichádza inštrumentálna časť, počas ktorej deti kričia ďalší riadok.

„Nikdy nevidel kravu.“

Vždy si nechám pauzu.

„Ani nepoznal Mehemed,

Aké že sú kravy?“

Takto to sa rodí pieseň, deti mi radi pomôžu a nakoniec im nechám vtipný koniec. Takže:

„Biela, čierna, strakatá,

Nedotýkaj sa chvosta kravy!“

„Ale Mehemed to nevedel,

A čo sa stalo? Pýtam sa

Kravy ho koplil!“

Takto to funguje s deťmi. S dospelými, akonáhle sú dnu, je to tiež v poriadku. Nanajvýš, ak ste nudní, zaspávajú. Prípadne pôjdu von, ale pôjdu zdvorilo von. Snažíš sa nebyť nudný. Detské publikum je nevďačné a všetko vybuchne hneď, ak je niečo nudné alebo niečo zlé. Medzi nimi sú tínedžeri, s nimi je to najťažšie... Zvykol som im hovoriť, pozrite, je tu starý muž, má tri dospelé deti, päť vnúčat a nerád zlyháva. Necítim sa dobre. Verte mi, vždy sa snažím, aby sa publikum cítilo dobre a môžem ísť domov a povedať: „No, to bola dobrá práca.“ Pretože je to tiež práca. A potom to zahrám napríklad Aranyovu báseň *A walesi bárdok*, alebo budem hrať niečo rytmické, vážnejšie. A potom sa ukáže, no, aj im sa dá, tiež! Potom už nadviažete spojenie a potom môžete mať všetko. Napríklad, hrám dve ľúbostné piesne v takýchto chvíľach. Jedna je k nim stále blízko a môže byť uvedená veľmi dobre. Báseň Attilu Józsefa *Rög a röghöz* napísal Attila vo

veku 18 rokov a keď som k nej skladal hudbu, mal som asi 20 rokov. Je to veľmi, veľmi stará pieseň.

Zvykol som hovoriť, že takáto je láska, keď sa nad tým zamyslíte, chcete len lásku, predstavujete si, že to tak bude, ako to opísal Attila József, keď mal 18 rokov. A potom zaspievam lásku starého muža. Potom vám poviem, že Endre Ady nebol starý muž, keď to napísal, len veľmi chorý. Takže jeho telo bolo veľmi staré a jeho duša bola veľmi stará a unavená. A ako znie taká unavená, stará láska v básni:

Už starnúcimi rukami
Chytím ťa za ruku,
Už starnúcimi očami
Strážim tvoje oči.

Ničenie svetov
Staroveká divočina, ktorá je vystrašená
Prišiel som za tebou.
A čakám s tebou v zhone.

Bol som so starými rukami
Chyť sa za ruku,
S mojimi očami už starnú
Dávam na teba pozor.

Neviem prečo, ako dlho
Nechám si to pre teba,
Ale držím vás za ruku.
A ja na teba dohliadnem.

Ale držím ťa za ruku.
A strážim tvoje oči.

(Doslovný preklad)

A oni to chápu. Deti to chápu. Láska mladého muža, láska starého muža. A potom sme nezlyhali...

Dovoľte mi zakončiť piesňou, ktorú pre mňa napísal Tibor Zalan, nie básňami, textami, ale skutočnými postmodernými textami, pretože dal do nej veľa slov, ktoré sú vodítkom maďarského ľudu. Takže z *Hymny*, zo *Szózat*, a z *Pri Dunaji* a ďalších básní.

Volá sa to *Jedna krajina*. Je to niekoľko rokov stará pieseň, sú v nej veľmi pekné a dojemné záblesky. Hral som ju v Deň politických väzňov a vojnových zajatcov. Pred Domom teroru, na vonkajšom pódiu a večer ma našiel manželský pár na Facebooku a povedali: „To bolo niečo fantastické!“ Práve kráčali po Andrásyho ceste, keď im táto pieseň vliezla do ucha, a bolo to, akoby to znelo z ich srdc.

Krajina trýznená históriou,
Národ, ktorý prežil na mori.
A medzi všetkými smolami, po toľkých sporoch,
Aj keď si necháva rany, ale žije žije Maďar na tejto zemi.

Krajina, ktorá bola roztrhaná, ale znovu stavená,
Národ, ktorý bol zradený, sa pod ním neznížil.
Ľudia, ktorí boli rozptýlení, ale stále doma.
Domovina, je spoločný problém a spoločná prosperita.

Zastavme sa rovno v každom vetre.
Prijmeme svoj osud za každých okolností.

Otvorme ruky prichádzajúcemu v objatí prírodu,
A povedzme odchádzajúcemu, že patríme sem.

Pretože naša krajina je tu.
Tu zvonila naša kolíska, vychovávala naša matka.
To je miesto, kde biele kvety zvonja na hrobch,
V červenom vetre vidím domov za zelenými listami.

Spolu, ak musíte ísť, alebo sami, ak je to ťažké,
Keď sa hlava sklóni a ruka padá,
Niesť minulosť a veriť v inú, lepšiu budúcnosť,
Byť Maďarom pred hocikým.

Zastavme sa rovno v každom vetre.
Prijmime svoj osud za každých okolností.
Otvorme ruky prichádzajúcemu v objatí prírodu,
A povedzme odchádzajúcemu, že patríme sem.

Pretože naša krajina je tu.
Tu zvonila naša kolíska, vychovávala naša matka.
To je miesto, kde biele kvety zvonja na hrobch,
V červenom vetre vidím domov za zelenými listami.

Prišli sme do tejto krajiny z diaľky a už dávno,
Naša krv a pot sa tu držia každej hrudy.
Musíme zostať na celý život, ale navždy,
V nás boží úsmev a nekonečné ticho.

Zastavme sa rovno v každom vetre.
Prijmime svoj osud za každých okolností.
Otvorme ruky prichádzajúcemu v objatí príchodu,
A povedzme odchádzajúcemu, že patríme sem.

Pretože naša krajina je tu.
Tu zvonila naša kolíska, vychovávala naša matka.
To je miesto, kde biele kvety zvonja na hrobch,
V červenom vetre vidím domov za zelenými listami.

To je miesto, kde biele kvety zvonja na hrobch,
V červenom vetre vidím domov v zelených listoch.
Vidím domov.

(Doslovný preklad)

Zoltán Beck

IMAGINÁRNA KONVERZÁCIA¹ MEDZI SÚČASNOU LITERATÚROU A POPOVOU HUDBOU

Historické a chronologické opisy, ako sme videli v scénach verejného vzdelávania a verejnej výchovy, napredujú tak, aby sa členili do období a spolu s nimi sa objavili všetky typy umenia, vzťahy, synchronicita a proti-pohyby – takže charakteristiky veku/éry dejín umenia v dialógu pridružených umení. V tomto svete sa stretnete s architektúrou, výtvarným umením, fikciou a hudbou. A to neznamená len to, že náš ideál sa zhoduje s tým, čo chce umelecká disciplína uchopiť vlastnými prostriedkami, ale

¹ Aj keď to nie je „správa“ (mám na mysli Déryho román *Képzelt riport... [Imaginárna správa...]*), v súvislosti s ktorou stojí za zmienku: ako v maďarskom priestore klasickej hudby, tak v oblasti elitnej literatúry predstavovala silný odklon, ba devalváciu populárnej hudby.

aj s tým, že sa vytvárajú pasáže – dokonca aj vynikajúco reflexívnym, sociálne kritickým spôsobom, ako ich nachádzame v zväzku Stefana Bollmanna: portrét ženy držiacej knihu v ruke a kde sa nič iné nedeje, len umelecké diela, ktoré tematizujú literatúru a jej čítanie.²

V mojich obľúbených amerických románoch hudba hrá po celú dobu: bolo by nemysliteľné mať *Na ceste* (The Road) Jacka Kerouaca, *Acid Test* Toma Wolfa alebo Pirsigovo ošetrovanie motocykla bez hudby na pozadí. Alebo Ellisov svet, *American Psycho* alebo *The Rules of Attraction*, by boli iné, keby sme náhle znížili hlasitosť, pretože by v tom okamihu stratil rytmus a melódiu textu. Samozrejme, pre každého z nich existuje osobné hudobné spojenie, Bret Easton Ellis povedal Balázsovi Lévaiovi na svojom hosťovskom pobyte v Budapešti, že jeho spisovateľská kariéra bola zásadne ovplyvnená „rockovou hudbou, ako je Elvis Costello“.³ Napríklad krátky príbeh írskoho

² Bollmann, Stefan, *Az olvasó nőik veszélyesek*, Scholar, Bp., 2008.

³ Upozorňujem nie na samotný rozhovor, ale na dva zväzky rozhovorov Balázsa Lévaia, ktoré môžu byť vzrušujúce aj z pohľadu všetkých tých rokov, napríklad pre tých, ktorí sú predurčení na rozhovory. Bényei Tamás, *A gyár kijáratánál*

autora Juliana Gougha využíva odkaz na populárnu hudbu na vytvorenie kontextu pre svojich hrdinov.

„Pieseň Davida Bowieho *Pod'me tancovat!* (Let's dance!) sa ronila z reproduktora. Miešací pult mohol byť vystavený na plakete historickej pamiatky osobitného významu. Nie je vylúčené, že to už urobili. A DJ je pravdepodobne držaný v jednej z hotelových mraziarenských izieb a rozmrazený len na Vianoce, ale stále sú opatrní, aby mu zabránili zistiť, v ktorom roku alebo dokonca storočí sa nachádzame. Jedna vec je istá: proces konzervácie urobil hrozné veci na krku košele. *Pod'me tancovat!* škrípajúc prešiel na »Nový rok« (New Year's Day) od skupiny U2. Panenka skákavá, je to ako keby si sa snažila opiť v stroji času. Skurvené múzeum s diskotékou.“⁴

(Pri odchode z továrne) Múút, 2009, 12, 86–89. Prehľad kritiky aktuálneho rozhovoru si môžete prečítať tu: <https://www.prae.hu/article/1099-a-mehecske-es-a-mez-bret-easton-ellis-nalunk/> [2021. 07. 19.]

⁴ Gough, Julian, *Amit csak Tipperary nyújtani tud, Szenved-éj*, Bp., Magyar Világ, 2004, 50–51 (*Fiatal ír elbeszélők*).

Satrapiho veľká dvojdielna kniha *Persepolis*⁵ sleduje inscenácie výchovy dievčat mnohými spôsobmi a popová hudba hrá v tomto procese významnú úlohu. Márzsi, mladé dievča, prostredníctvom ktorého osobného príbehu sa stretávame s kusom svetových dejín: modernou históriou Iránu. V jednej scéne si mladé dievča kupuje kazety popovej hudby na čiernom trhu – ópium zo Západu, alebo pri pohľade na odznak Michaela Jacksona, revolučný strážny pes hovorí: „Čo je to? Michael Jackson? Symbol dekadencie?“ Nájde svoju vlastnú tínedžerskú identitu, keď bzučí hit Kim Wilde „We are the kids in America, ohoh“, a jej riflová bunda propaguje večnú frázu „punks nie sú mŕtvi!“ Popová hudba v tomto príbehu bude metaforou všetkého, čo nazývame vzbura v každodennom živote. Nápadité príklady ukazujú: populárna hudobná kultúra je vo svete viditeľne prítomná, čím sa presúva do priestorov literárneho textu.

V rozhovore môj literárny priateľ spomenul – samozrejme, je to druh krčmovej filozofie –, že zatiaľ čo populárna hudba je

⁵ Satrapi, Marjane, *Persepolis*, Bp., Libri, 2019.

intenzívne prítomná v literatúre bývalej Juhoslávie, súčasná maďarská literatúra sotva ignoruje r&r. A naozaj, ak si spomeniem na obľúbených hrdinov mojich obľúbených príbehov, nemôžem skutočne komentovať ich popový hudobný vkus; to znamená, že Krúdy informuje o súčasnej popovej hudbe: cigánska hudba v kaviarni hrá v jeho románe *Červený poštový koč* (A vörös postakocsi) ako aj u Kosztolányiho. Ale kde sa dostala populárna a hitová hudba z elitnej literatúry od 50. rokov? Isté je, že aj keď znie, znie veľmi jemne.

Dovoľte mi začať z opačného smeru, kvôli hre – chcel by som uviesť niekoľko príkladov toho, ako má maďarská lyrická tradícia silný vzťah k literatúre v popovej hudbe (t.j. zhruba za posledných päťdesiat alebo sedemdesiat rokov). Jedným zo silných prameňov je tradícia stále existujúcej, aj keď očividne transformačnej, veršovej hudby: Ferenc Sebő, Kaláka, Szélkiáltó sú priekopníkmi a významnými tvorcami tohto. Dnes javiskové diela skupín Kávészünet, Pilvaker alebo dokonca Rájátszás a súvisiace súčasné tvorivé páry (básnici vs. umelci na písanie piesní) pravdepodobne sa usilujú o toto s významnou publicitou.

Je tiež vidno, že texty neustále pracujú s narážkami, citátmi, premýšľajú o textoch súčasnej alebo menej súčasnej literatúry a používajú ich. Teraz sa dostávame k niektorými vlastnými textom, niektoré, ktoré tu umiestnim – väčšinou na otvorenie sa iným textom, na splnenie ich praktickej funkcie tým, že obrátíme pohľad čitateľa na texty iných skladateľov a iné literárne diela. A keďže som začal zo scén verejného vzdelávania a verejnej výchovy, vrátim sa k nim: schopnosť dialógu populárnej hudby, ktorú v priestore školy nemožno podceňovať, a preto odporúčam nasledujúce texty na analýzu, vybrané z našich posledných dvoch albumov.⁶

Kúpajúci sa pri jazere Balaton

Ako by vedel ty na čo sa dívaš?
Pretože to čo vidíš, on nevidí
Zrkadlo zrkadlo rozpráva príbeh.
Tvoj priateľ je samozrejme aj jeho priateľ

⁶ 30Y, *Dicsőség, ZajZajZaj*, 2016; 30Y, *Ki az, akit még megölelnél, ZajZajZaj*, 2019.

V jeho očiach duša hľadá na svoju dušu
Upravuje si vlasy a takto rozpráva.
alebo zo zrkadla späť sa na neho pozrieš a
Čakáš, kým to povie cez rameno.
Večer sa rozpadá jeho účes
Diabli na teba žmurkli
Vidím anjelov kúpať sa
Jazero Balaton je more padlých
Účtovníci sú na dovolenke
Spisovatelia a všetci majú deti
biele labute zelené levy
ženy na ňom ležia levice
hyeny v ľadovo studenom piesku
Medzi zubami túžby pískajú.

*Stojíš pri dverách čo sa deje, uhádneš?
Život je hlboká voda, ale ti pádluješ
Neplávaš, pretože je príliš bystrá
Akceptuješ to, ale neberieš*

ak je to pravda

AK JE PRAVDA, ŽE ČLOVEK JE DOBRÝ,
POTOM NIE JE NIČ NA MIESTE.
NEPÝTAJ SA MA, LEN SI TO ZOBER.
NIE JE MÔJ.
MOJE MENO MÔJ HLAS MOJA KOŠELA.
RANNÁ ZIMA DOPOLUDNA LETO
NEVADÍ, LEN NIČ TRVÁ
TROCHU ĎALEJ.
AK JE PRAVDA, ŽE ČLOVEK JE DOBRÝ,
POTOM NIE JE NIČ NA MIESTE.
ALE UPOKOJ MA, ŽE VŠETKO
JE V PORIADKU, PRETOŽE
ZAČNEM ĎALŠIU NOC
DNES TO LEN BUDE ZAJTRA UŽ BOLO.
SLNKO JE ZLOMENÝ TANIER
MESIAC JE KOSÁK
Slová zostávajú iba slovami
Nerev, oči si utri

Nechcú to, čo máš
Len sa ti смеjú.

Všetcia poľovníci
Teraz všetcia silní
Potrebujú vidieť
ako plačeš, oči si utri

Ak je pravda, že človek je falošný
Ak je pravda, že človek sa bojí
že nemá nič a
Ani v spánku nedúfa

pril'navosť k hanbe
Ak nič nepovieš, je to tiež zrada
Ak ťa nepotrebujú, môžeš odtiaľto vypadnúť.
Potom príde niekto iný.

Slová zostávajú iba slovami
Nerev, oči si utri
Potrebujú vidieť
ako plačeš

Chcel milovať

na stropnom svietidle sa pozerá na inventárne číslo na
[svietidle

Vytáhuje si na večeru domáci nôž

Musí tiež jesť, pokiaľ môže jesť, musí jesť aj on.
Nechá to ležať, dnes je toho dost'

Do mesta ulice do ulice do ulíc autá v aute človek
Snívať v spánku a potom vstať

Vo sne sú hodiny ukazovateľom je sám na číselníku roky
Počuje, ako tiká a prebúdza sa

kaluže na asfalte v kalužiach svetlá do svetla mesto
Berie si teplé papuče k bavlnenému pyžamu

zbabelec

Trochu sa bojím konca
Aký je koniec naozaj
Prichádza výt'ahom alebo schodiskom
Odpočíva v medziposchodí
Zbabelý som tu
Ty si sem prišiel ako rytier.
Nie je tvojou úlohou pýtať
Vezmi si všetko pre seba

Zbabelcom predsa len si ty
Ženu beriem ja.
Zomrel by som za ňu tisíckrát.
Ale nie je to výkon, ak ťa netrápi
život. *Snažil som sa a žil*
Viem, ako
Ponáhľať sa na ďalšie
Zhlboka sa nadýchneš.
Neviem sa vyrovnat' s tým, ako
Počkaj deň s prečo

*Hovoríš, že mi budeš chýbať, ale
Vopred nevieš*

Prvýkrát

Miluješ ju oveľa viac, ako hovoríš
Hovoríš to menej, ako to cítiš
A ak žije v tebe, *vždy vie, že*
Kolená sa nemôžu triasť.

Povrazy nože povinnosti
prachová mňauká v spodnej časti skrine
Nikdy by si nemal zomrieť
Vypadnúť ako amalgám zo zubu.

Nemôžeš byť vždy prekvapením
Dlane sa ti nemôžu potiť vždy.
Otázky sa mňajú, čo by si objavil
Ak si na tom istom mieste takisto doma.

*Ak ma musí prejsť
Nenechám to tak.
Môžem ťa milovať (ako)
Som miloval prvýkrát.*

(Doslovný preklad)

László Török Dafti

**THEODORE ROETHKE: *VALCERE MÔJHO OTCA*¹
– SPRACOVANIE VERŠOV S NÁSTROJMI DRÁMY**

Inšpiráciou pre pluralisticko-demokratickú organizáciu stretnutia s básňami a pre čoraz jemnejší a voľne prijateľnejší tón mojich častých počítaní bola predovšetkým kniha vydaná v roku 2007. Autobiografia Franka McCourta *Učiteľ* (Theacher

¹ Táto štúdia, popis a analýza lekcí vychádza z textu mojej práce napísanej v roku 2015 na Pannon Egyetem pod magisterským titulom v dramatickej pedagogike, ktorý bol publikovaný v celej a pôvodnej podobe v sérii Dramatické pedagogické oznámenia, ktorú spravuje Ústav literatúry a kultúry Pannonianskej univerzity a Podvýbor pre dramatické pedagogické štúdiá 2. triedy Maďarskej akadémie vied. Ešte raz ďakujem za povzbudenie a podporu Júlii Eck! Dňa 1. júna 2015 bola v komunitnom dome Józsefa Attilu v Szabad-szállási urobená nahrávka hodín skupiny Lajtorja. Nahrávku si môžete pozrieť na YouTube pod názvom „MY FATHER VALCERE (drama work)“ na tomto odkaze: <https://www.youtube.com/watch?v=dFVyCL8B4TU&t=43s> [08/07/2021]

Man), napísaná vo veku 69 rokov autora, ktorý strávil väčšinu svojej kariéry ako učiteľ angličtiny a kreatívneho písania na amerických stredných školách, je trochu ako keby György Sándor viedol životný rozhovor s pánom Keatingom, učiteľom literatúry filmu *Spoločnosť mŕtvych básnikov* (Dead Poets Society), ktorý je – z pohľadu môjho pedagogického svetonázoru – tiež hrdinom triedy. Jeho vtipná, slobodná, glazovaná, bez pózy, (seba)ironická, živo pitvajúca pozitívna deviancia sú často útočiskom, keď človek niekedy zablúdi na krivú cestu kvôli jeho nadchádzajúcemu vyhoreniu. McCourt je hľadač, bojujúci muž. Podľa mojej intuície by ho dnešné maďarské verejné vzdelávanie rýchlo postavilo na vedľajšiu koľaj, ale určite by dostal áčko na svojom portfóliu, pretože – hoci skeptický úsmev na obálke knihy by pravdepodobne sedel na jeho tvári po celú dobu počúvaním zoznamu ukazovateľov – jeho úvahy by mohli byť použité na vytvorenie série citácií, ktoré by zapadli do množstva štúdií. Kreslenie jeho portrétu a opis jeho knihy do tézy tiež láka autora týchto riadkov, ale teraz sa zameriavame na jeden detail, hodinu, ktorá so svojou myšlienkou vyvolávajúca, na otázky, prijatím, otvorenou atmosférou slúži cieľu, ktorý považujeme za dôležitý: stretnutie.

Ponúka triede básň Theodora Roethkeho pre spoločné myslenie. Tak som to urobil aj počas mojej učiteľskej praxe, ktorá bola nariadená univerzitným štúdiom. Priniesol som tú istú básň do dvoch tried deviatej triedy v príprave na stretnutie so sériou dramatizácií môjho vlastného dizajnu. 9/a je 26-členná trieda osemstupňového rozdelenia; 9/b je štvorstupňová trieda so všeobecným učebným plánom, počet triedy: 32 osôb. Podľa inštitucionálneho stereotypu „dobrý“ a „slabý“ a „vybraný“ a „hlúpy“ (sic! – citoval som kolegov...). V priebehu rokov som získal veľa proti-skúseností o falošnosti, neopodstatnenosti tejto konfrontácie. Mnohokrát sa v triedach B zrodil hlbší, ľudskejší, výraznejší zážitok.

Na jednej strane som bol zvedavý, ako by sa v prípade McCourta mohlo stretnutie s básňou založenou na povzbudzujúcej, dôvernej konverzácii premeniť na akciu dramatickej triedy. Na druhej strane som sa zaujímal o rozdiely a identity medzi vyhláseniami miestneho „kultúrneho kruhu“ – a-čkar, b-čkar – uvedených vyššie, a interpretáciou básní amerických stredoškôľakov. Po náčrtnom opise hodiny o McCourtovi predstavujem priebeh svojej dramatickej hodiny a potom

premýšľam o niektorých nápadne porovnateľných prvkoch. Dve dramatické hodiny boli zaznamenané na DVD, s láskavým dovolením môjho kolegu z informatiky. Z pevného nastavenia, bez strihania. Je to, ako keby supervízor, konzultant alebo zvedavý okoloidúci akéhokolvek statusu sedeli v rohu, aby sledovali 45-minútovú dramatickú hodinu založenú na poézii. A prečo je to iné v oboch triedach? Nahrávky boli zhotovené posledný deň pred a po jarných prázdninách. Pôvodne som to zamýšľal ako pracovný materiál, pevnú pripomienku mojej vlastnej časti. Keď som sa však na to pozrel, zažil som oveľa prijateľnejšiu kvalitu obrazu a zvuku, než dostatočnú. Spolu s prítomnosťou voči mne a vyššie uvedenému Hankissovmu sebazmierovania, som cítil, že týchto dvakrát štyridsaťpäť minút bez toho, aby som bol bezohľadný, pre-naplánovaný a frustrovaný, boli pokojne predpokladaným odtlačkom toho, aké boli moje dramatické učebné nástroje, úpravy, stratégie a reakcie počas vedenia relatívne nedávnej dramatickej lekcie.

1. ROZDÁVANIE BÁSNE, PRVÉ ČÍTANIE

Všetky triedy vedeli, že sa budeme zaoberať básňou, ktorá je pre nich neznáma, nie (!), ako ju poznáme z hodín literatúry, ale s nástrojmi drámy. V predchádzajúcej hodine som sa snažil naladiť triedy na typ činnosti, ktorá im bola úplne cudzia, dramatická trieda zaoberajúca sa básňou, s výrazne zníženou verziou povolania s názvom Parkór.

Bez akejkoľvek špeciálnej prípravy som rozdal text básne všetkým a nahlas som ho prečítal. Potom som požiadal, aby nikto nič nehovoril, naznačujúc, že hľadáme iný spôsob, ako zistiť, čo sa s nimi deje pri čítaní básne. (To je prístup Franka McCourta. Sledoval som jeho hodinu v tom, že som nechal, nech sa báseň trochu usadí.)

Theodore Roethke

VALCER MÔJHO OTCA

V ústach z whisky pary
Dieťa sa opilo;

Bol som vytesaný mojou čistou silou:
Ťažký bol tvoj valcer.

Tancovali sme, až nádoba
Spadla zo stola;
V očiach mojej matky
Prísnosť sa nezmiernila.

Na mojom zápästí jeden z tvojich prstov
Vydurený na jednom mieste;
Ak si pochíbil, pracka na popruhu
Poškrabala mi pravé ucho.

Bubnovala mi na hlave
Tvoja zemská dlaň,
A kým si sa dovalceroval do postele,
Držal som tvoju košelu.

(Doslovný preklad)

2. INŠTALÁCIE, ZOSTAVY OBJEKTOV A INTERPRETÁCIE

Snažil som sa nahradiť verbálnu dominanciu pôvodných hodín – a tried umelej analýzy vo všeobecnosti – použitím konsenzuálnych prostriedkov, ako aj schopnosťou transponovať svojou ponukou. Prázdny učiteľský stôl sa premenil na básnické kasárne, izbovú kuchyňu. Na stôl som položil zámerne zoradené predmety. Fľašu whisky, pohár na whisky vo veľkosti asi tretiny fľaše, kuchynský spotrebič (štvorhranné strúhadlo zastavujúce na vlastných „nohách“), opasok s kovovým pukom a pruhovanú, pokrčenú pánska košeľu. (Cítil som, že materiálna symbolika bola celkom jasná, ale viedli sme bezpečnostné kruhy zmierovacieho konania.) Každý dostal príležitosť vytvoriť tvar, ktorý odráža vzťah, atmosféru alebo iný asociatívny prvok na povrchu tabuľky bez slov alebo rozprávania (!). Po každom „triedení“ bola každému daná možnosť tlmočenia a podávania správ. Spočiatku mohli „diváci“ analyzovať štruktúry, ale posledné interpretačné vety vždy patrili tvorcom. Úplne ignorovanie vyhlásení a inšpirácií; snažil som sa realizovať prítomnosť učiteľa, ktorého považujem za zhodného, tým, že kladiem otázky, žiadam o objasnenie a podporujem slobodu

prejavu rozvetvených názorov. Mám pocit, že diskusia pod vedením McCourta a inštaláčnej analýzy, ktoré vykonali moji deviataci, sa stali spoločným základom v demokratickej, otvorenej, stimulujúcej atmosfére, ktorá kladie slobodu rôznych názorov. Spočiatku som bol prekvapený, ale potom, pripomínajúc skúsenosti z predchádzajúcich lekcií, bolo prirodzenejšie, že B-čkari, často považovaní za občanov druhej triedy, boli vtiahnutí do triedy s rozmanitejšími a hlbšími myšlienkami. Báseň zobrazuje silnú a stresujúcu rodinnú situáciu. Pokiaľ viem, v rodinnom prostredí B-čkarov je oveľa viac momentov silného napätia. Ku koncu ich hodiny – na úrovni súkromného odhalenia – sa niektoré utajené veci dostanú na povrch.

Najpozoruhodnejším čítaním pre mňa bolo, že takmer každý prejav jasne vymedzil, že to bol zlý, agresívny otec, ktorý porazil svoju rodinu a dlhotrvajúcu existenčnú rodinnú krízu, kde je dieťa obeťou. Samozrejme, zámerne som dal opasok s kovovým pukom medzi predmety, ale spojenie s týmto bitím bolo skôr výsledkom hlásenia príjemcov veršov ako imanentného posolstva básne. Je to veľmi zaujímavé, ako vyjde najavo skutočné

rodinné pozadie teenagerov, ktorí sa stretávajú s básňou v tejto takmer kolektívnej interpretácii. Ako je to v rozpore s realitou napätého rodinného zázemia, ktoré emocionálne blokuje ťažké intelektuálne výkonnostné obmedzenia každodenného života, ako keby to bolo bezkrvná herná situácia, ktorá je zaujímavá.

3. KOHO DRÁMA? NASLEDOVANIE MYŠLIENOK

Mikrosituačnosť básne by mohla byť scénou z trojčlennej komornej drámy. Účinkujúci, postavy – so základnými podnetmi –, hierarchia vzťahov, napätia atď. Objekt symbolizujúci tri postavy bol umiestnený uprostred hracieho poľa, ďaleko od seba. Pracovali sme na rozšírenej verzii dohovoru nazvanej „sledovanie myšlienok“. Cedule, ktoré bolo možné prevziať zo stola, boli použité na formulovanie účastníckych viet alebo vnútornej myšlienky.

Zmenil som používanie dohovoru v tom, že obsah nebolo nutné vyriecť nahlas, ale bolo potrebné / možné si to zapísať. Na jednej strane sa umožnilo viac času a vnútornej prípravy, na druhej strane nikto nebol ovplyvnený vetou, ktorá bola vyslovená, a po

tretie, došlo k priaznivému napätiu kvôli oneskoreniam, pokiaľ ide o to, čo cedule zhromaždené okolo fľaše, pohára a strúhadla obsahovali. Pri čítaní je tiež lepšie zoskupovať témy.

Na konci vyhradeného času som bol ozvučením účastníckych viet.

Tu sa v tomto prípade aktivuje zaujímavým spôsobom akési „plánovanie v plánovaní“. Myslím, že to je to, čo Dorothy Heathcote myslela, keď reportérovi otázku o charakteristikách dobrého učiteľa drámy zodpovedala takto: prítomnosť mysle. Premýšľala o tom, že nájde správnu vec, ktorú by mohla urobiť zo situácie tu a teraz. Pri čítaní viet cedúl – a pri pohľade na hodiny na stene stále viac a viac desivo – som už hľadal najvhodnejšiu formu práce – najsilnejšiu, najautentickejšiu, ktorá pomáha prehlbovať ďalšie prehlbovanie –, dramatický spôsob, ako to urobiť v zostávajúcom čase. Pred opisom tohto záverečného momentu sa stručne vyjadrím k poznatkom a „poznatkom“ o poznámkach a tiež na hodine McCourta. Môžete tiež požiadať o samostatnú prácu, ak opísané vety boli preskúmané na základe rôznych textových teórií, sociálnej

psychológie a kritérií porovnávacej skupinovej analýzy. Nižšie je uvedených len niekoľko odsekov.

Skutočnosť, že vidíme opitého, dokonca aj alkoholického, agresívneho otca, ktorý zneužíva svoju rodinu, sa prejavila oveľa výraznejšie ako na McCourtovej hodine. Okrem toho došlo k výraznému posunu v dôraze v prospech B-čkarov, čo sa týka spomenutého rodinného prostredia.

Na našich ceduliach, ktoré by sa dali interpretovať z pohľadu dieťaťa, sa odrážali dva názory. Buď je obeťou, podľa väčšinového názoru je, alebo je šťastný z vzácneho okamihu. (A bol som rád, že sa nám podarilo pomôcť stretnutiam s básňou formou, aby rôzne pocity a názory mohli byť formulované rovnako.) Na ilustráciu toho citujem niekoľko cedúl v mierne upravenom postupe myšlienkových rytmov: „Oci! Nechcem s tebou tancovať, bojím sa, neubližuj mi.“ „Pozri, mami. Otec ma učí tancovať!“ „Otec! Matka! Neškriepťe sa. Radšej sa nasťahujem k mame!“ (Pre mňa bolo napríklad ťažké čítať to. Ako malé dieťa berie na svoje plecia beznádejnú situáciu aby tak vyriešilo problém.) „Želám si, aby sa táto chvíľa nikdy neskončila.“ „Moja rodina ma zneužíva, ale stále ich milujem.“ „Je zábavné

vidieť takého otca. Vo všedné dni sa veľmi neusmieva.“
„Nenávidím svoju matku a otca a som najslabší, nemôžem nič urobiť.“

Už vtedy som cítil, že drámu kalibrovanú na hodinu týždenne s jedným z jej najväčších nepriateľov, „Čas“-om sa budem musieť zúčastniť. Ako takmer vždy. Dilema je tiež silná. Doprajte zaokrúhlený, dokončený hodinový zážitok za 45 minút, alebo nájdite dramaturgiu, z ktorej môže byť hodina „preškrynutá“ povedzme na 13:05 v stredu nasledujúceho týždňa. Nemám žiadne pozitívne skúsenosti s druhým riešením. Takže, keď som uviedol, že sa nahromadil veľmi silný dramatický materiál, vložil som všetku silu svojich improvizáčnych zručností do záverečných minút.

4. IMPROVIZAČNÉ FORMY NA ĎALŠIE PREHLBOVANIE

Žiadne dve hodiny nie sú rovnaké, opäť sa to dokázalo. Vyčerpávajúcejšia fáza inštalácie triedy B si vyžadovala čas – ale na oplátku poskytla trvalé momenty interpretácie – z možností hrania.

Pripravil som súbor foriem a konvencií, ktoré môžu byť ponúknuté, otvorene na to, čo si v danom okamihu najviac vyžaduje rozpoloženie hráčov. „Hot Chair“, dvojité improvizácia a „Forum Theatre“ boli vybrané s vedomím, že druhá forma je najviac neuspokojivá, pretože v týchto triedach ešte neprebehla skupinová skúška. Detail hodiny na DVD poskytuje realistický – pretože nemanipulovaný – odtlačok toho, ako sa plán stal skutočnosťou.

Na záver, zhrnúc záverečný moment hodiny, nemusel som veľa premýšľať, vedel som, že zvonček to urobí za mňa. Mohol som len sľúbiť pokračovanie v rastúcom hluku tým, že ich uvediem do kurzu americkej triedy kreatívneho písania, ktorá je tiež zdrojom básne, na nasledujúcej hodine.

Literatúra

A dráma tanítása, szerk. Kaposi László, Gödöllő, Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, 1997.

Bolton, Gavin, *A tanítási dráma elmélete*. Bp., Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993.

- Eck Júlia, *Drámajáték a középiskolai irodalomórán*, Bp., Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2000.
- Fenyő D. György, *Poétai iskola – Bevezetés a líra világába*, Bp., Krónika Nova Kiadó, 1999.
- Gabnai Katalin, *Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába*, Bp., Helikon Kiadó, 1999.
- Horváth Iván, *A vers*. Bp., Gondolat Kiadó, 1991.
- Horváth Viktor, *A vers ellenforradalma – a versírás és versfordítás tanulása és tanítása*, Bp., Magvető Kiadó, 2014.
- Kaposi László, *Mi a dráma és mi nem az? Dráma és színház = Drámapedagógia a hátrányos helyzetű, kiemelten roma tanulók integrált nevelésének elősegítésére – segédlet tanfolyami hallgatók számára*, szerk. Lipták Ildikó, Bp., suli-Nova, 2005.
- McCourt, Frank, *A tanárember*, Bp., Magvető Kiadó, 2007.
- Műelemzés – műértés*, szerk. Sipos Lajos, Bp., Sport Kiadó, 1990, 48–64.
- Neelands, Jonathan, *Dráma a tanulás szolgálatában*, Bp., Magyar Drámapedagógiai Társaság, 1994.
- Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa, *Elkallódni megkerülni – Versek kreatív megközelítése szövegtani keretben*, Veszprém, Országos Továbbképző, Taneszközfejlesztő és Értékesítő Vállalat, 1992.
- Rodari, Gianni *A képzelet grammatikája* Bp., PONT Kiadó, 2001.
- Samu Ágnes, *Kreatív írás – Az ötlettől a kész írásműig*, Bp., Holnap Kiadó, 2004.
- Sándor Zsuzsa, *Irodalmi művek feldolgozása drámajátékkal – Segédanyag általános és középiskolai tanároknak = Vegyed-e?*, szerk. Szücsné Pintér Rozália, Veszprém, Candy Bt., 2001.

Richard Varga

ZHUDOBNENIE POÉZIE NA HODINÁCH LITERATÚRY

Rovnako ako u všetkých umeleckých predmetov je pre študentov mimoriadne dôležité tvoriť na hodinách literatúry. V podstate táto jediná veta obsahuje všetko, čo je predmetom uvedeným v názve a podstatou výučby literatúry vo všeobecnosti. Sumarizujúc by som tu na začiatku štúdie chcel uviesť, že najdôležitejšie – a z pedagogického hľadiska najľahšie – vo vzťahu k zhudobneniu poézie je, aby učiteľ nesedel s gitarou alebo iným nástrojom pred študentmi, ale aby študenti zhudobnili básne. Ak by to radi robili.

RÁMY A LIMITY

Za posledných desať alebo pätnásť a skôr dvadsať rokov, bolo publikovaných nespočetné množstvo štúdií, rozhovorov a

článkov, ktoré vyzývali na zmenu v prístupe výučby literatúry. Mnohí v mnohých ohľadoch upozornili na charakteristiky digitalizačného sveta, ako aj na charakteristiky nových generácií Z a Alfa, ich zvyky v životnom štýle, ako aj na pedagogické metódy, ktoré sa dajú aplikovať a pracovať s nimi. Príkladom tohto prístupu je okrem iných Balázs Fűzfa, ktorého pedagogická práca bola a je plná v duchu tejto zmeny prístupu a šírenia vzdelávania orientovaného na skúsenosti. Lajos Sipos tiež v mnohých svojich spisoch, vrátane *Výučby literatúry orientovanej na skúsenosti*, uviedol, že jediný spôsob, ako udržať záujem študentov, je urobiť z hodín zážitok pre študenta. László Arató, prezident Asociácie maďarských učiteľov, tiež na nespočetných fórach, a to aj v rozhovore uverejnenom v dielni Národnej dielne pre inovácie v literárnom vyučovaní, uviedol, že čas na výučbu literatúry založenej na výrokoch uplynul a v tom istom rozhovore hovoril aj o potrebe prispôsobiť učebné osnovy záujmom študentov, aby vzdelávanie mohlo byť oveľa efektívnejšie. Psychologička Annamária Tari vo viacerých knihách prezentovala charakteristiky generácií, ktoré v súčasnosti sedia v triede, práce ktoré by mali byť nevyhnutné napríklad pri príprave učebných osnov. Ešte nie sú, takže zmenu

ešte len uvidíme. Kým sa ale táto zmena neukotví, metódy a príležitosti na nasledujúcich stránkach určite nebudú možné vo verejných školách, ale len v alternatívnych vzdelávacích inštitúciách. V skutočnosti si hlboká, kvalitná tvorivá práca vyžaduje čas a v súčasnosti je ťažké si predstaviť, že by sa maďarský učiteľ zastavil v učebných osnovách bez výčitiek svedomia a bol schopný venovať dvakrát alebo trikrát štyridsaťpäť minút kreativite svojich študentov.

To by bolo najdôležitejšie, pretože interpretácia, pochopenie a spracovanie textu sa stáva skutočne žitým, použiteľným poznaním a skúsenosťou prostredníctvom vkladu činnosti a tvorenia. Navyše, ako opísal Mihály Csíkszentmihályi, priekopník pozitívnej psychológie, v priebehu záživnej akcie, najmä počas športovej a umeleckej činnosti, sa informácie ľahšie fixujú v študentoch, to znamená, že tvorivá práca má intelektuálne výhody, ale možno ešte dôležitejšie, sociálne výhody, radosť zo spolupráce, kroky k pochopeniu druhej osoby a nás samých. V dnešnej dobe by tieto kompetencie, v skutočnosti rozvoj emocionálnej inteligencie, mali väčší význam ako čokoľvek iné.

PRÍLEŽITOSTI – ČO, AKO, PREČO?

Prvým a najdôležitejším krokom by bolo umožniť študentom plniť učebné osnovy, ktoré zodpovedajú ich veku, ich duchovným udalostiam, to znamená ich záujmom. Preto by sme mali zabudnúť na chronologickú literatúru. To by malo prvoradý význam kvôli odpovedi na *čo* a *prečo* otázok: prečo učiteľ odporúča konkrétnu báseň alebo básne, ktoré sú hodné zhudobnenia? Je nevyhnutné zaoberať sa básňou, s ktorou študenti môžu mať niečo spoločné, s ktorou sa môžu stotožňovať, ktorá sa ich môže dotknúť, a v jazyku, ktorý je pre nich relevantný a zmysluplný. Alebo druhý extrém: báseň, ktorá z nich vyvoláva antipatické emócie. Môže to byť aj zaujímavá a užitočná skúsenosť a úloha, ale samozrejme takáto práca môže začať len správnym úvodom a konverzáciou. V každom prípade je nevyhnutné, aby mal učiteľ záujem prilákať záujem študentov, aby vytvoril vnútornú motiváciu. Najšťastnejšou vecou je, ak učiteľ označí viacero básní a študenti si môžu slobodne vybrať, s ktorou z nich sa chcú zaoberať. S možnosťou výberu zažívajú úlohu menej kompulzívne a povinne, takže vnútorná motivácia môže byť zachovaná.

V kontexte otázky o čom je tiež potrebné venovať pozornosť tomu, aby študenti vychutnávali tvorivú prácu. Preto, ak sa niekto zdráha hrať báseň, mal by dostať inú príležitosť. Hlavnou vecou je tvoriť, prepojiť rôzne odvetvia umenia. Zhudobnenie poézie by malo byť vždy len jednou možnosťou, okrem toho, že je možné zvoliť aj iné umelecké aktivity. Študenti môžu vyrobiť nejaké náročné výtvarné umenie, krátky film alebo komiks o danom texte a dramatizácia alebo parafráza písania básne môže byť tiež realizovateľnou voľbou pre určité texty.

Pokiaľ ide o zhudobnenie poézie, môžeme myslieť na jej klasickú podobu, na piesne skupiny Kaláka, ale limity žánru môžeme interpretovať oveľa širšie. Pri práci so študentmi je určite šťastné zahrnúť najnovšie hudobné štýly a hudobné nástroje, ktoré sú najobľúbenejšie vo svojich kruhoch. Podľa mojich skúseností, ak ako príležitosť navrhujeme, že je možné pracovať s textom z hľadiska hip-hopu alebo rôznej elektronickej hudby, dokonca aj študentom, ktorých sa táto úloha skutočne nedotkla, zasvietia oči. Okrem gitár, klavírov a iných klasických nástrojov môžeme podľa potreby ustúpiť aj hudobnému softvéru a experimentovaniu. Dôležitým hudobným efektom môže byť

napríklad udieranie pera o pohár alebo listovanie v knihe. Členovia generácie Z sú vo všeobecnosti mimoriadne kritickí a rovnako kreatívni. Ak sa im podarí byť motivovaní, ak sa im podarí získať záujem o tému alebo úlohu, potom z ich rúk vzniknú brilantné diela. Sú lepšie, profesionálnejšie, nápaditejšie, než zvyčajne očakávame ako učitelia, alebo než ako by sme to boli my schopní urobiť. Vďaka sociálnym médiám, sériovej kultúre, rôznym aplikáciám a posunu sveta smerom k vizualite vo všeobecnosti môžu dnešní mladí ľudia ľahko vytvárať videá a krátke filmy. Natáčajú, strihajú, mixujú zvuk a hudbu, píšú titulky, vykonávajú všetky možné technické úlohy a robia to všetko s radosťou. Preto môžu tiež vytvoriť básnické video k zhudobneniu poézie. Samozrejme, znamená to opäť viac času, ale zriedka som zažil povznášajúci zážitok v triedach literatúry, ako keď si študentské tímy navzájom ukázali hudbu, ktorú vytvorili, a krátky film k básni. Vznikli tak nádherné rozhovory o umeleckých dielach.

Samozrejme, môže byť tiež dôležité, aby učiteľ bol príkladom pre študentov, pretože inštrukcia „môžete uchopiť báseň akýmkoľvek spôsobom“ môže byť rovnako ochromujúca ako dať

študentom len jednu možnosť. Našťastie v posledných rokoch niekoľko renomovaných maďarských umelcov vytvorilo programy zhudobnenej poézie a existujú čoraz inovatívnejšie a vzrušujúcejšie prístupy, takže môžu byť zdrojom inšpirácie pre študentov na relatívne širokom spektre. Zdá sa byť jasné, že čo fungovalo v rokoch 2010, dnes už určite už nefunguje. Veľmi malé percento dnešných stredoškóľakov je nadšených pre celonárodne známe rockové hviezdy sediace s gitarou a spievajúce básne. (Ak sa to však stane, stále to môže mať veľký vplyv na študentov, ale v podstate ich záujem sa už týmto smerom nepohybuje.) Prah stimulov môže byť prekonaný novými experimentálnymi produkciami. Napr. hip-hop, ktorý nateraz prevzal skorší, zdanlivo nevyvrátiteľný status rockového žánru.

Chcel by som spomenúť niektoré inscenácie, ktoré by mohli byť dobrým východiskovým bodom pre možný projekt zhudobnenia poézie. Tento rok bol predstavený Csoóriho večer, ktorý vytvoril Miklós Vecsei H. a jeho tím (Flóra Kiss, Attila Vidnyánszky ml., Ábel Mihalik, Gábor Novai, Jakab Frimmel), pod názvom *Dialóg v tme*. Piesne sa pohybujú na hranici medzi príjemným dream-popom, jazzom, hip-hopom a rockom. Predstavenie je

sprevádzané brilantnou videoinštaláciou tímom Kiégő Izzók, ktorá odkazuje v každom okamihu na prednesené texty. Kassákov večer Veroniky Harcsa je mimoriadne vzrušujúcim činom, ktorý odráža predovšetkým ducha a atmosféru Kassákových textov v jeho muzikálnosti, takže produkcia je plná experimentov, prekvapivých hudobných riešení, efektov, klasického zvuku a elektroniky. Zsolt Prieger pracuje s podobne novým súborom nástrojov, ktorý je inšpirujúci aj pre študentov. Líder skupiny Anima Sound System zo Szombathelyu v súčasnosti organizuje Pilinszkého večery, ale plánuje aj show prezentujúcu maďarskú posvätnú poéziu. Veľmi krásny a jedinečný je veršový večer Szabolcsa Bíróa (Maskura), v ktorom umelec sprevádza texty s tango harmonikou, ktorá evokuje atmosféru parížskych kaviarní. Kedykoľvek môže mať úspech séria Rájátszás alebo záblesk zhudobnenia poézie Zoltána Becka a Miklósa H. Vecseiho. Rovnako môže zapôsobiť relevantnú Pilvakerovu diskusiu o veršových interpretáciách o 15. marci 1848. Neobíd' me ani tematicky relevantnú Yonderboiovu *Priamy labyrint*, ktorá môže byť dobrým ilustrujúcim príkladom náladového zhudobnenia poézie. Samozrejme, aj keď nejde o klasickú hudbu, ale stále ide o hudobný prenos literárnych

textov, nestojí za to vynechať prácu Tamása Cseha a Gézu Bereményiho, pretože niektoré piesne Tamása Cseha majú prekvapivý vplyv na dnešných mladých ľudí. A, samozrejme, Kaláka by mohol byť jedným z príkladov. Čím širší je výber, tým je istejšie, že si každý študent nájde formu, ktorá sa mu páči.

Nakoniec by som sa chcel vrátiť k myšlienke, o ktorej som sa zmienil na začiatku môjho textu: najdôležitejšia vec je, aby študenti vytvárali, aby si vyžívali a ukázali svoju kreativitu. A zhudobnenie poézie je skôr rámec, ako špecifický výraz, ktorý predstavuje jedinú akciu. Reprezentuje istotu, že spojením rôznych odvetví umenia môžeme získať oveľa zložitejši, oveľa silnejší zážitok a oveľa bohatšie, vrstvené dimenzie interpretácie. Pretože ak hovoríme o výučbe literatúry, musíme hovoriť o hudbe, výtvarnom umení, filme a herectve.

LITERATÚRA

Mi az oka, hogy Magyarországon az irodalomtanítás modernisége lábra nem tud kapni?, szerk. Bodrogi Ferenc Máté, Finta Gábor, Fűzfa Balázs Szombathely, Savaria University Press, 2013.

- Csikszentmihályi Mihály Flow, *Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1997.
- Fűzfa Balázs, *Mentés másként*, Bp., Pont Kiadó, 2012.
- Irodalomtanítás a harmadik évezredben*, főszerk. Sipos Lajos, Bp., Krónika Nova, 2006.
- Tapscott, Don, *Digitális gyermekkor. Az internetgeneráció felemelkedése*, Bp., Kossuth Kiadó, 2001.
- Tari Annamária: *Z generáció*. Bp., Tericum Kiadó, 2011.

AUTORI PUBLIKÁCIE

GÁBOR CSANDA, PHDR.

(Bratislava, 1963) – redaktor, literárny historik, prekladateľ

Na ZDŠ a gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským chodil v Bratislave na Dunajskej ulici, vysokoškolské vzdelanie získal v r. 1987 na katedre maďarčiny–slovenčiny UK v Bratislave, tamtiež dosiahol doktorát v r. 1988.

Pracoval v maďarskom vysielaní Čs. rozhlasu, vo vydavateľstve kníh a časopisov Madách, vo vydavateľstve kníh a časopisov Kalligram, na UKF v Nitre, v redakcii týždenníka Vasárnap, v redakcii denníka Új Szó. Je redaktorom a zostavovateľom mnohých kníh. Od r. 2010 je šéfredaktorom spoločenskovedného časopisu Fórum, od r. 2013 riaditeľom vydavateľského úseku Fórum inštitútu pre výskum menšín.

RÓBERT LABODA

(1985, Veľký Krtíš, Slovensko)
básnik, slammer, učiteľ

Vyštudoval Univerzitu filozofa Konštantína v Nitre. Najprv vyučoval na súkromnej odbornej škole v maďarskom jazyku v Kolárove, potom na Maďarskej základnej škole v Komárne. V súčasnosti je učiteľom na Maďarskej základnej škole na ulici Eötvösa, vyučuje telesnú výchovu a hudobnú výchovu, vedie dramatické kruhy. Víťaz mnohých ocenení slam poetry.

Doteraz vydal dva zväzky: *Preháňania (Túlzások, Budapešť, Athenaeum, 2015)*, *Ja som sa len díval (Ěn csak néztem, Bratislava, Madách, 2016)*.

KRISZTINA SZIKLAI

(1988, Kerepestarcsa, Maďarsko)
herečka, učiteľka drámy

Vyštudovala divadelnú školu Márie Górnagy, potom na katedre materskej školy Univerzity Jánoša Selyeho. Už ôsmi rokov – zakladajúcou – členkou divadelnej spoločnosti Rivalda. Popritom vyučujem na dramatickom krúžku základnej umeleckej školy v Dunajskej Strede.

Medzi jej hlavné úlohy patria Polonius (Shakespeare: *Hamlet*), Gertrudis (József Katona: *Bánk bán*), Beatrice (Arthur Miller: *Pohľad z mosta*), Dorin (Moliere: *Tartuffe*), Lucifer (Madách: *Tragédia človeka*), Ortenzia (Carlo Goldoni: *Mirandolina*), Piggy (A. A. Milne: *Macko Puh*).

ATTILA ZSAPKA

(1968, Štúrovo, Slovensko)
spevák, gitarista, skladateľ, performer

V roku 1989 založil básnickú spevácku skupinu Kor-Zár, ktorá doteraz vydala osem albumov. Je tiež populárny ako sólista a má za sebou skvelú kariéru na maďarských školách a podujatiach na Slovensku. Jeho CD *Fragment (Töredék)* je založené na básňach Miklósa Radnótiho. Je víťazným spevákom a skladateľom Ceny Harmónia.

Jeho album *Csiribik* (v ktorom vystupujú Péter Farnbauer, Dávid Sipos, Ákos Benkő a András Madarász) obsahuje detské básne. Ďalšie jeho samostatné albumy: *Vtáčí veštec (Madárjós)* a *Päťdesiat (Félszáz)*.

BENCE BÁRÁNY

(Miškovec, 1993) – predstaviteľ a organizátor slam poetry, moderátor

Vyštudoval na budapeštianskej Univerzite Corvinus ekonómiu a informatiku.

Je grafikom, zakladajúcim členom brandu VATES.

TAMÁS GÁL

Herec a režisér ocenený Cenou Jászai a Dosky

Vyštudoval herectvo na bratislavskej VŠMU. Po absolvovaní štúdia sa stal členom komárňanského Divadla Jókai, následne košického Divadla Thália, t. č. je na voľnej nohe.

Okrem večerných predstavení hrá najmä detské a mládežnícke, resp. sa snaží na netradičných hodinách literatúry spopularizovať maďarskú literatúru pre žiakov.

PÉTER HUZELLA

Umelecké a štátne vyznamenania (napr. Kossuthova cena, Cena Prima Primissima, Zlatý Rad Maďarskej republiky) získal na základe spolupráce dvoch desaťročí so skupinou Kaláka. Od opustenia skupiny (od r. 1994) hrá najmä samostatne.

Hrá pre deti, pre dospelých, mal televíznu reláciu, ktorá získala medzinárodné ohodnotenie, jeho samostatné večeri sledovali v Maďarsku v Národnom divadle a v divadle Kolibri Pince, vo svete od Sedmohradska po Francúzsko.

ZOLTÁN BECK

(Devecser, Maďarsko, 1971) – pesničár-interpret, univerzitný profesor

Vysokoškolské vzdelanie učiteľského smeru získal v Szombathelyi na Vysokej škole pedagogickej Dániela Berzsenyiho, následne na filozofickej fa-

kulte v Pécsi (v Päťkostolí), doktoroval t literárnej vedy, na univerzite v Pécsi je adjunktom katedry romológie a výchovnej pedagogiky.

V r. 2011 založil Hudobnú Univerzitu PTE-ZEN, ktorej je odborným riaditeľom. Je v komisii pre udeľovanie literárnej ceny Libri. Je zakladateľom a frontovým členom skupiny 30Y. Pravidelne tvorí piesne, poviedky, štúdie a eseje.

LÁSZLÓ TÖRÖK DAFTI

(Körmend, 1963) – učiteľ, pedagóg drámy, básnik

Diplom maďarčina-osvetová práca získal v Szombathelyi na Vysokéj škole pedagogickej Dániela Berzsenyiho, doktorandské vzdelanie získal z pedagogiky drámy – kde

jeho hlavnou bádateľskou oblasťou bol vzťah básne a drámy – na veszprémskej univerzite Pannon Egyetem. Za 24 ročné zásluhy v oblasti detskej dramatickej tvorby získal Cenu Csokonaiho a diamantový diplom Spoločnosti maďarských pedagógov drámy.

Jeho pedagogicko-dramatické spisy a básne zozbieral v zbierke s názvom *betűrendben* v r. 2021 (vydal Savaria University Press, Szombathely).

RICHÁRD VARGA

(Sopron / Pátkostolie, 1984) – pesničkár, básnik

Diplom získal v Szombathelyi na univerzite Nyugat-magyarországi Egyetem. Do r. 2020 učil v nemesvámosskom Waldorf gymnáziu maďarčinu a dejepis. Nateraz zabezpečuje literárne a divadelné programy pre projekt Hlavné mesto európskej kultúry Veszprém–Balaton 2023. Je zakladajúcim členom Savaria Slam Poetry, v r. 2005 bol vyhlásený za veszprémskeho víťaza slam poetry. Je gitaristom a textárom skupiny Godot Workshop.

OBSAH

5	Úvod (Gábor Csanda)
6	Úvod (Dr. Sándor Domonkos Horváth)
9	Gábor Csanda: <i>Workshop na podporu literatúry a kníh</i>
18	<i>Spýtali sme sa – Attilu Zsapku</i>
20	<i>Spýtali sme sa – Roberta Labodu</i>
25	<i>Robi Laboda o slamovej poézii</i>
33	Krisztina Sziklai: <i>Čítanie je v pohode!</i>
41	Attila Zsapka: O mne
43	<i>Rozhovory na internete</i>
51	Bence Bárány: <i>Flow – Slam poetry workshop</i>
67	Tamás Gál: <i>Spoluúčasť na tvorbe publika</i>

83	Péter Huzella: <i>Byť autentický, zostať autentický</i>
105	Zoltán Beck (30Y): <i>Imaginárna konverzácia medzi súčasnou literatúrou a popovou hudbou</i>
121	László Török Dafti: <i>Theodore Roethke: Valcere môjho otca – spracovanie veršov s nástrojmi drámy</i>
137	Richárd Varga: <i>Zhudobnenie poézie na hodinách literatúry</i>
147	Autori publikácie

Autori portrétov zbierky:

HAJNAL CSILLA NAGY (Gábor Csanda)

GÁBOR CSANDA (Róbert Laboda, Krisztina Sziklai)

GIBBO (Attila Zsapka)

ERIKA PERESZLÉNYI (Bence Bárány)

ZSOLT HAMARITS (Tamás Gál)

JUDIT HORVÁTH (Péter Huzella)

GÁBOR JIM BÁTORI „sincó” (Zoltán Beck)

IMRE FARAGÓ (László Török Dafti)

MÁRTON PESTHY (Richárd Varga)

Obsah tejto metodickéj publikácie nemusí odzrkadľovať
oficiálne stanovisko Európskej únie.

Budujeme partnerstvá

Európsky fond regionálneho rozvoja

www.skhu.eu

www.rdvegtc-spf.eu

Projekt je spolufinancovaný z prostriedkov
Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Vydala Mestská knižnica Zsigmonda Zalabaiho v Šamoríne
a Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér v Győri

Návrh obálky: LÁSZLÓ FAGGYAS

Predtlačiarenská príprava: VÍZJELEK VÁLLALKOZÁS

Redigovanie textu: GABRIELLA SÜTH

Vyšlo v náklade 120 kusov v tlačiarňi Palatia,

Győr, Viza u. 4.

Zodpovedný: JÓZSEF RADEK

ISBN 978-615-5753-67-1

ZALABAI ZSIGMOND
VÁROSI KÖNYVTÁR
MESTSKÁ KNIŽNICA
ZSIGMONDA ZALABAIHO

